

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W1KG14782	ImageGroup:	I1KG23928
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	སྐད་གསུམ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། skad gsum yongs su rdzogs pa'i tshig mdzod chen mo/
Author:	རག་ཏུ་བེར་ raghu vira
Descriptor:	some type set print and most of them are hand written notes
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	[new delhi]
Publisher:	[dr. lokesh chandra]
Date:	[n.d.]
Volume:	66
Total Volumes:	139
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at M/S Satluj Infotech Images, E-45, Sector 27 Noida, District Gautam Buddha Nagar, U.P. 201301 via New Delhi, IN for the Tibetan Buddhist Resource Center, 150 17th st., New York, NY 10011, U.S.A 2006. Comments: 6/2016

VOL. 66

HANDFUL
TO
AERT-WITHERING

handful n | I मुष्टि ŚB₂, etc.

| II एकाञ्जलि m — काश m RV 3. 30. 5, ~~RV~~

7. 10. 4. 8, 8. 78. 10, Kauś — पणः (if f आ) Sch

— पूणमुष्टि m f Śāṅkh Gṛ. — मुष्टिकः — मुष्टिवन्धः

Pāṇ 3. 3. 36, Sch — संनख mfn Āp Ś₂, Car.

cooking only a handful of wild rice

नीवारप्रसृतिम्पच, नीवारमुष्टिम्पच mfn Bālar eating

groats made of not more than a h. of barley

प्रसृतिम्पच Gaut a h. belonging to 3 persons

अञ्जलि m Pāṇ 5. 4. 102, Kāś a h. of flowers

properly as much as will fill both hands)

रत्नमाञ्जलि f Ratnāv a h. of food पाणिपूरणम्

यज्ञ a h. of gold सुवर्णमाञ्जलि f Lalit a h. of

grain धानमाञ्जलि f MBh a h. (of Kusāgrass)

उपग्रहः Katy a h. of rice-chaff फलीकरणमाञ्जलि

f Āpṛgṛ a h. of seed बीजमाञ्जलि m f R a

h. of vegetables etc शाकपणः L.

handful of water | I चतुष्कः, चतुष्कम्

Bālar, Naish (v. l. युक्त 22.41) Viddh 1.15,

Kulial 462 & Pañcad (युक्त) etc — युक्त m

Gal — अथ काञ्जलि म VP.

'less than a handful' निम्नलिखित म or f

Kaus' bought for 3 handfuls अथ काञ्जलि म

Pāṇ 5.4.102, Kās' eight h. मुष्यपकम् L

3 h. अथ काञ्जलि Pāṇ 5.4.102 2 h. अथ काञ्जलि

Pāṇ 5.4.102 two h. पूजाञ्जलि म Kaus' two

h. of flowers पुष्पाञ्जलि म L two h. of

water (as a libation) सालिलाञ्जलि म R.

handicraft n 1 II शिल्पकर्मन् n W.

any h. 1 II शिल्पिकम् W — शिल्पम् SāṅkhBr,

Mn, MBh, etc.

a handicraftsman n 1 I पाणिद्यः L.

1 II व्यवसायिन् m MW.

h. round of vessels at a meal पात्रसंचारः MBh.

the act of handing over completely I II सम्प्रदानम्

Mn, MBh, Kav, etc.

h. back प्रत्युपहारः Ragh h. completely over

सम्पन्नम् R, Kathās, BhP h. down by sacred texts आभूतम्

KātyŚr h. down by tradition सम्प्रदानम् VPrāt, Gaut

h. down from memory समाभ्यासः BhP the h. down of the

Veda वेदावतारः MW.

h. over I II उत्सर्गः — दायः Mn 8.165

परिहारः Nyāyam, Sch.

the h. round of dishes at a meal पात्रसंचारः MBh the

h. round of vessels at a meal पात्रसंचारः MBh.

handiwork 1 II हस्तवेपथुम्

TāndBr.

to handle vb 1 I आलभ्, आलभते RV, TS, KātyŚr, Mn, MBh,

etc.

1 II अनुपद् — अन्वाकभ् RV 10.130.7, etc — परामृश,

परामृशति

SāṅkhŚr, MBh, etc

— विक्षिप्, विक्षिपति, विक्षिपते

Kāś on Pāṇ 2.3.57 — समाकभ्, समाकभते MBh.

to h. roughly प्रमथ्, प्रमथति, प्रमथ्नाति MBh, Kāv, etc

difficult to be handled दुरालम्भ

mfn MBh 13.4707

— दुरालम्भ mfn W unfit to be h. दुरालम्भ mfn MBh

13.4707.

2 I रमृश cl 6 (Dhātup 28.128), रमृशति MBh, Kāv,

etc.

2 II प्रमृश, प्रमृशति AV, ŚBr, Kathās — मृश ~~प्रमृशति~~.

cl 6 (Dhātup 28.131) मृशति (rarely मृशति) AV.

handle n l I निग्रहः ifc.f आ Susr.

1 II (?) अन्वाकभनम्, अन्वाकभनम् MBh 3.17156

आरभणम् ChUp, AitBr, KātyŚr — आसजनम् ŚBr

— कीलः Susr. — नाल (only mf (आ) n.ifc)

MBh 7.75.

furnished with a h. l I सनिग्रह mfn Susr.

1 II तलयुक्त mfn W — दण्डवत् mfn (Pan 5.

2.115, Kās') KātyŚr 26 .

the h. of a chowrie बलि m Megh the h. of a fan

धवित्रदण्डः MānŚr the h. of a fly-flap दण्डः M AitBr,

¹SBr, etc the h. (of an axe) किण्वः m f L) TāṇḍyaBr

a h. of a parasol दण्डकः (g व्रज्यादि) (दण्डकम् १

अथर्वसिद्धि) ifc L — दण्डः AitBr, ¹SBr, etc the h. of

a plough इषादण्डः VP a h. of a potter's wheel मुकुरः L

the मुकुरः L the h. of a shield संग्राहः L the h. of a

sickle वण्टः L. m

a h. (of a sword etc.) l I मुष्टि m f Kāv, Kathās —

ग्राहः Gal — वारङ्गः Susr.

l II क्षालः L, तलः — सर m L.

the h. of a vessel वर्णः RV 8.72.12, ¹SBr 9, KātyŚr, etc —

सिरु m Susr the h. of the Sruc सुगृहः Vait a h. on

the side or sides (of a vessel etc) कर्णकः (ifc.f आ)

SBr, KatySr having a convenient h. साधुनिगृह mf (आ) n

Susr having a fine h. (as a sword) सुत्सरु mfn MBh

having a good h. सुगृह mfn MBh — सुनाभ mfn (also

सुनाभक) R having a h. सिरुभत mfn ApSr 12.2.8 —

आसज्जनवत mfn KātySr having a h. adorned with jewels

गणिदुह mfn R having a h. studded with diamonds वज्रदुह

mfn BhP having no h. अदुह mfn Apast (a vessel) hav-

no h. अत्सरुक् mfn TāṇḍyaBr having the h. towards the east

पुरस्तादुप३ Lāṭy without a h. अवृन्तक mfn KātyŚr,

Sch (perhaps) without a h. निष्कर्ण mf (आ) n having

handles कर्णकवत mfn MaitrS, Kāth, कर्णकावत

mfn TS, SBr.

to represent the h. (of an axe) l I ~~निष्कर्ण~~ नाकाय Nom

नाकायते.

having handles कर्णकित mfn gaṇa तारकादि.

handled adj 1 II परामृष्ट

AV, MBh, etc.

easily h. सुभर f (आ) SBr.

to be h. 1 I आकम्भनीय

handled

handled 2 I स्मृष्ट

AV, etc.

to be h. 2 I स्मृष्ट ०२१

Mn, R, Hit, स्मृष्ट ०२१ MW.

one who handles the Soma stones 1 II गावगाभः

RV 1.162.5, गावहस्त

mfn RV 1.15.7.

handless adj 1 I अहस्त

f (आ) RV, Mn अकर

— अपाणि MBh — निर्हस्त AV.

1 II अपहस्तक SāṅkhGr — विशाख f (आ) Hariv

— विहस्त Naish.

(a weapon) intended for h. demons निहस्त AV.

handling 1 I आकम्भनम् BhP,VarBrS.

h. roughly आमर्दः Sak,MBh desterous in h. weapons

सहस्त mfn L a particular manner of h. a club आभिक्षेपः

NilaK skilful in h. a sword साक mfn MBh 1.5271

skilled in h. weapons सहस्त mfn L.

handling adj 2 I स्पर्शिन (only ifc) GrSrS.

2 II प्रभृश VS — स्पर्शिन f (ई) MW.

h. arrows and bows गृहीतशरकामुक् W h. roughly

आमर्दिन R.

handmaid n 1 I. प्रेय्या.

1 II प्रेय्यवधू f MBh.

being a h. प्रेय्यालम् Rajat.

hand-mill 1 II पेषणम्

L

— यन्त्रकम्

Heat

— यन्त्रपेषणी L.

handsome adj 1 I सुदर्शन f (आ) MBh, R, etc

सुरूप f (आ) RV, etc — सुमुख f (ई or आ) Kāv,

Kathās — सुन्दर f (ई) MBh, Kāv, etc.

1 II अभिवित — अनय f (आ) L — अन्त L 6

— अभिजात R, Kum 1.46 — अभिरूप f (आ) AV 8.

9.9, Mn, etc — अभिरूपवत् MBh 3.10070 — आकारवत्

N, आकृतिमत् Kathās — पङ्क्ति ifc L — पद्मनिभ

W — पद्मवपुस् Ratnāv 1.4 — दिव्यरूप, दिव्यरूपिन्

MBh, Kathās — द्युतिकर f (ई) W — द्युवत् f (आ) L

— पुद्गल f (आ) MārkaP — प्राप्तभाव W — भव्य

MBh, Kāv, etc — भोग्यरूप f (आ) R — मञ्जुवक्त्र

W — शङ्खित Heat, Nalac — रूपशास्त्रिन MarkP, Heat,

Kathās — रूपवत् PārGr, MBh, Nir, etc — रूपशास्त्रिन

PārGr, Vet — रूपीन f (इणी) SBr, etc — लक्ष्मीवत्

Hariv, R, etc — लङ्गड L — लघु f (वी or ङ) MBh,

Kālid — लटभ Vcar — लटह VarBrS, Sch — लङ्गह

Kād, Bālar — लवण f (आ) W — वपुर्धरः MBh, वपु-

पमत Mn, MBh, etc, वपुस RV — वल्गु (Un 1.20) RV, etc —

वल्गुक L, वल्गु — विटङ्क Pracand, BhP — विनीत

W — शात W — शुभ शुभयु Kāv
f (आ) Mn, MBh, Kāv, etc —

f RV, AV, VS, TBr

— शङ्खार

MBh, R

— शोभ

W — सरूप

PāṇcavBr, Kāv

— सुदृश

f (Ved सुदृशी) RV

— सुदृशीक

RV

— सुदृश्य

Pāṇcar

— सुपेशम

RV, VS, TBr, etc

— सुप्रतीक

f (आ)

RV, AV, VS, etc

— सुमन

L — सुवर्णवत्

MW

— सुशोभमान

MārKP

— सुसंकाश

f (आ) RV

— स्वरूप

L

— स्वाकृति

Kathās.

not h. 1 II

अकल्याण

AV

— अनभिरूप

exceedingly h. स्वरूप

BhP

— प्रभदक

MBh, R

h. and well-shaped

वराङ्गं रूपपापत

a h. body

प्रकुलम्

L (v. 1. प्रकुल)

'a h.-braid'

चारुवेणी

h.-eyed रवक्ष f (ई) MBh, R. ~~hxxifxxx~~

h.-faced l I चारुमुख W --- चारुवक्त्र R 5.22.

29 शुभानन MBh.

l II चारुनिभानन Hariv.

h.-fingered (said of Sāvitṛi and Sīnīvātī) स्वङ्गुरि

RV h. form रूपम् (ifc. f आ rarely ई) RV, etc ■ ---

वर्ष्मन् n L a h. girl लक्ष्मी Vcar h.-leaved चारुपर्णी

L a h. limb रत्नङ्गुलम् MW h.-limbed (applied to Siva)

शुभाङ्गु Sivag h.-nosed चारुघोष W a h.-thighed

woman वामोरु, वामोरु f MBh, Kav, BhP h.-weaponed

भोद्रायुधः Kathās.

a h.woman 1 I शुदर्शना W — सुमुखी, सुमुखी W

— रूपवति Buddh, Kathās — शुभानना.

1 II कुवलयदृश f Bhartr, Sāntis, etc, कुवलय-

नेयना Mālav — वरवर्णिनी MBh, R, etc — वरारोहा

MW — शुभाङ्गी W — सिता W — स्मितदृश f W

— हेमा L .

having a h. body गात्रवत् R 2.98.24 (v.1.) having a h.

daughter सुकुमारिक Pan 6.2.173, Sch having h. arms

सुबाहुRV, VS having h. brows (and) nose (and)

eyes (and) hair सुभुनासाक्षि ^{केशान्त} केशान्त, सुभुनासाक्षि- MBh hav-

ing h. feet सुपाद MBh to look h. शुभ cl 1 (Dhātup

18.11) शोभते RV, etc most h. वपुष्म AV relating to

anything h. शोभनेय W the son of a h. mother शोभनेयः

Pāṇ 4.1.113, Sch — भाक्षमातुरः Pāṇ 4.1.115 thinking

one's self h. सुन्दरमन्य Daśar unusually h. विकट

f (अ, ई) R, Chandom.

very h. 1 I सुशोभन f (आ) MBh, Lalit, Kathās

अतिशोभन — सुसुन्दर Buddh — अतिसुन्दर •

1 II अपीच्य BhP (v.1. अपीच्य) — वाङ्गुक

f (ई) g अंगुलीकादि — विभ्वतण्ट RV — सुकान्त

Kathas — सुपैशाल f (आ) BhP — सुभन्ता Heat

— (as on arms) सुशुभ R.

a woman with h. eye-brows अश्रितभू f.

19546

!

handsomely l II अपठ् 1nd L.

h. formed रूपवत् mfn PārGr, MBh, Nir, etc.

1

handwriting n l II लेखना L — हस्तः (ifc.f आ) Yajñ

Vikr.

one's own h. स्वोक्तः L — स्वीयाक्षरः L own h. स्वहस्तः

Vishn a particular sti style of h. प्रक्षपतिपि f Lalit.

19547

handy adj 1 I करदक्ष W.

not h. 1 I अदक्षिण .

vb-
hang/1 II उल्लङ्घ caus उल्लङ्घयति Kathās.

to h. about परिधीकृ Mcar.

to h. down 1 I अवलम्ब TUp, etc.

1 II अवरम्ब RV 8.1.34.

to h. down from पर cl 1 पराति (loc) Subh

to ~~h~~ h. down न्यञ्ज, न्यञ्जति Balar, Kathās — पलम्ब cl 1

Daś, सुस् — रम्ब cl 1 रम्बते RV
पलम्बते RV — लम्ब cl 1 (Dhātup 10.15) लम्बते 2

(m.c. also लम्बति) Suparn, MBh, etc — विलम्ब, विलम्बते

(rarely P) MBh, R, etc — व्यालम्ब, व्यालम्बते Megh —

संस cl 1 (Dhātup 18.15) संसते (ep. and m.c. also

सं०सति) Ragh to h. down on all sides लम्ब, लम्बते

Hcar to h. from लम्ब, लम्बते Vikr

___ लम्ब cl 1 (Dhātup 10.15) लम्बते (m.c also लम्बति)

(loc) Suparn, MBh, etc.

to h. on l I समालम्ब, समालम्बते MBh, Rājat — आपा,

आपिबति Bhp, Ragh — प्रसज्, प्रसजति, प्रसजते

Laty. ___

l II निषज् only aor A RV — लम्ब cl 1 (Dhātup

10.15) लम्बते (m.c also लम्बति) (loc) Suparn, MBh, etc

— विलम्ब, विलम्बते (rarely P) MBh, R, etc — विलम्ब

caus विलम्बयति (loc) Pañcat 2.62 (read विलम्बय
63

with B) — विषञ्ज, विषजति TS, Kāth — व्यवसृञ्ज,

व्यवसृजति, व्यवसृजते (loc) MBh 8.959 — सृज, सृजते

MBh 2.2218.

to h. on both sides to विलम्ब, विलम्बते (rarely P)

(acc.) PañcavBr.

to h. one's self 1 I रज्जुम् आरुथा MBh — उद्बन्ध

A SBh 11.5.1.8.

1 II उद्बन्ध A R, Pañcat .

to h. over उपपु, उपप्लवत

TāndyaBr, Kāth.

to h. to 1 I अवलम्ब, अवलम्बत (generally

acc., but also loc. (MBh 1.8443) or instr. (Megh 108))

— विलग्, विलगति (loc) Cat.

1 II विषज्, विषजति TS, Kāth.

to h. up 1 I अवलम्ब caus Pāncat, Kāthās — —

उल्लम्ब caus उल्लम्बयति Kāthās.

1 I अवशासज् AV 14.2.48 — प्रतिलम्ब (only

1nd.p प्रतिलम्ब) Pāncat 1.453 — प्रविलम्ब caus Pāncat
454

(v.1.) — लम्ब caus लम्बयति Kāthās.

to h. with प्रसज्ज, प्रसजति, ^{प्रसजते} (instr.) SBr.

to cause to h. 1 II समाकम्ब caus समाकम्बयति.

Pāncat to cause to h. down लम्ब caus लम्बयति

Kathās to make to h. down प्रलम्बीकृ R.

hanged adj 1 II बद्ध R.

having h. उद्धृत्य
/h. hanged one's self उद्धृत्य ind.p Rājāt, Kathās, Pāncat

hanging one's self उद्धृत्य ind.p Rājāt, Kathās, Pāncat having

been made to hang down अवलम्बित (fr. caus) mfn Kathās.

hanging n 1 I उद्धनम् MBh, Kathās, Gaut.

1 II (प्रविलम्ब only pr. p A) प्रविलम्बनम्

Divyāv. — स्थापनम् Cat.

condition of h. down नेम्रता, नम्रत्वम् to con-

tinue h. विलम्ब, विलम्बते (rarely P) Gaut, MBh, etc.

h. down 1 II पतनम् Bhartr — प्रलम्बता Kād

— विलम्बः W — विलम्बनम् W — विलुण्ठनम् Subh (v-1.)

— स्नास्ति f Pān 3.3.94, Vārtt 2, Pat.

h. down the head शिरीश्यासः Car.

h. from 1 I अवलम्बः Megh.

1 II आलम्बनम् Pan. — प्रलम्बः L — विलम्बनम्

W.

h. on 1 I अवलम्बः Megh — आश्लेषणम् Nyāyam.

1 II प्रलम्बः L — विषङ्गः.

h. one's self ऊहन्धनम् MBh, Kathās, Gaut — ऊहन्धः

Kathās, VarBrS.

h. on the throat कण्ठसञ्जनम् h. round प्रतिभौकः

(ifc) SBr h. round the neck कण्ठसञ्जनम् h. round the

throat कण्ठसञ्जनम् h. up समुहन्धनम् Kad h. up

one's self समुद्धनम् (आत्मनः) serving for h. up (as a

string) उद्धन mf (ई) n R 2.12.80 state of h.down

नम्रता, नम्रत्वम्.

hanging adj 1 II उल्लम्बित

Mricch — समुल्लम्बित

Mricch.

carried in the basket h. from each end of a yoke काचित

L h. by लम्ब f (आ) (comp) MBh, Kāv, etc, लम्बित (instr)

MBh, लम्बिन (comp) Kālid h. by a string रज्जुबललम्बिन

MW.

h. down 1 I अवलम्बित

Sak, etc — अवलम्बक

Heat, अवलम्बनम् L.

1 II आलम्ब

R — उच्चाण्ड

L — नम्रा f (आ)

— नीचीन RV, etc — प्रतिध्वस्त MBh — प्रलम्ब f (आ)

KātyŚr, Sch, MBh, Hariv, R — प्रलम्बित Kathās, प्रलम्बनम् L

— प्रलम्बिन Suśr, Hariv — प्रलम्ब f (ई) R —

लम्ब f (आ) MBh, Kāv, etc, लम्बनम् W, लम्बित MBh, लम्बिन

Kālid — विलम्ब R — विलम्बित Hariv, Kāv — विलम्बिन

Kāv, VarBrS, Suśr, etc — व्यालम्ब VarBrS — व्यालम्बिन

MBh, Kāv, etc — स्त R, Kālid, etc .

h. down along अन्ववल्म्ब Gobh.

h. down from I अवल्म्ब f (आ) (loc R).

I II अवलम्ब (in comp) Ragh 16.68, etc —

चरित — (in comp) Pañcat 2.3.3 ₄ .

h. down from the top of the head शिखालम्बिन्

Kāvyād h. down (said of Śiva) लम्बन MBh h. down

so as to rest upon अवलम्बिन् h. down the head नतमूर्धन

W h. down to अवलम्ब f (आ) (in comp MBh 13.982) _____

लम्ब f (आ) (comp) MBh, Kāv, etc, लम्बिन् (comp)

Kālid h. down very deep सुनत Pat on Pāṇ 2.1.1, Vārtt 2 and

2.2.24, Vārtt h. far down दूरविलम्बिन् Śak 5.12 (v.1.

भूरिविलम्बिन् h. forwards प्रविलम्बित Suśr.

h. from 1 I अवलम्बिन्.

1 II आलम्बित — आलम्बिन् — विलम्बिन्

Kāv, VarBrS, Suśr, etc .

h. in विषक्त AV, etc h. in a cage विलम्बन R.

h. on 1 I अवलम्बित Śak, etc — अवलम्बिन्

— उल्लम्बिन् Kathās — विलम्बन (loc or comp) MBh, Kāv,

etc.

1 II अवलम्बन f (ई) Bhpr — आलम्बित

— निषक्त ŚBr, Kālid, Var — विषक्त AV, etc — व्यतिषङ्गिन्

ifc Śis' — साङ्गिन् Kāv, Kathās.

h. on the ear कर्णग

W x h. on the feet पादलग्न

Cān, Kathās h. to विलम्बिन्

Kāv, VarBrS, Suśr, etc xxxxx

h. up समुलम्बित मृच्छ having anything (as a skin) h. be-

hind अनुगत having garland of lightning h. down तडिन्मा-

तावकम्बिन W having h. hair लम्बकेश Grihyas having

the hair h. down मुक्तकेश १ (आ, ई) Mn, MBh, R, etc,

मुक्तमूर्धज १ (आ) MBh, R, BhP having the sacred thread

h. down अधोनिवीत AsvGr having the प्रवीतिन

Gal having trunks h. down स्तस्तकर MW with h. head

अवमूर्धक Divyâv with the ears h. down निकुच्यकर्णी

Ind Pān 5.4.128, Sch.

causing to hang down (said of Siva) 1 II लम्बन mfn

MBh .

letting the tongue h. out लम्बयति mfn.

hangman n 1 I वधकः Kathās. _____ वधकर्माधिकारिन्

m Rājat.

a garment which hangs down (probably that part of the

lower garment which hangs down in front from the waist to the

feet 1 II अनुच्छादः SBr.

one who h. up उद्धन्युक् mfn TS 2.5.17 'one who lets

the herm of the upper garment hang down' भुक्तकच्छः Sarvad

one whose ears h. down सैत्कीनकर्णं mfn Pañcat that from

which anything hangs down वित्कम्बिनं (ifc) MBh, Pur.

passionately hankering after 1 I रागिनं mf (इणी) n'

(loc or comp) MBh, Kāv, etc.

Hanumat n 1 I अनिलात्मजः .

composed by H. हनुमदीय mfn Cat 'Hanumat's breast-

plate' हनुमत्कवचम् 'having the enemy of the grave of

Lanka (i.e. the monkey ~~हनुमत्~~ H.) for an ensign लङ्काशवनाधिकृत

m MBh 4.1294 (Nīlak) . ~~written by~~

written by H. हनुमदीय mfn Cat .

to act the part of H. 1 I वायुपुत्राय (only वायुपुत्रायितम्

impers
~~impers~~) Rājat.

to represent the part of H. वायुपुत्राय (only वायुपुत्रा-

यितम् impers) Rājat.

happen vb 1 I सँजन्, सँजायते

Mn, MBh, etc — आपत्,

आपतति — पट् cl 1 पटते

BhP, Hcar, Śis 9.4,

Ratnāv, Naish, Sarvod, etc — संवृत्, संवर्तते

MBh, Kāv, etc.

1 II अभिवृत्

MBh, etc — अवकाशं लभ्, अवकाशमाप्

— अश् cl 2 अस्ति rarely A — आपद्, आपद्यते

ŚBr, Mālav, etc — उपगम्, उपगच्छति R, Megh, Pañcat, etc — उपजन्

उपजायते MBh, BhP, Mn, Hit, Suśr, etc — उपपद्, उपपद्यते,

(rarely ३) उपपद्यति — उपे, उपैति

RV 1.167.1, 7.

84.3, Hit, Bhag, etc — कृप् cl 1 कल्पते

BhP 3.16.12, Bhatt —

जन cl 4 जायते (ep. also जायति cl 2 (?) A, twice

cl 1 (A) Vet 1.11,4.25 — निपत्, निपतति, ~~निपतते~~ ep. also

निपतते ३ Mn, MBh, Suśr, etc — निवृत्, (३ only in fut.

निर्वर्त्यति ४ and cond. निर्वर्त्यतु Bhatt) — पत्

cl 1 (Dhātup 20.15) पतति (ep. also पतते) Pañc —

प्रतिपद्, प्रतिपद्यते PārGr, MBh — प्रभू, प्रभवति (rarely प्रभवते

) SBr, etc, प्रभु — प्रवृत्, प्रवर्तते (ep. also

प्रवर्तति) VS, Br, MBh, etc — भू cl 1 (Dhātup 1.1) भवति

rarely भवते RV, etc — सम्पत्, सम्पतति MBh, Hariv —

समुलद्, समुलद्यते (ep. also समुलद्यति) MBh, Kav, etc —

समुपे, समुपेति MBh — सम्प्रवृत्, सम्प्रवर्तते R — सम्भू,

सम्भवति, सम्भवते MBh, Kāv, etc.

h.
to ~~happen~~ immediately लग् cl 1 (Dhātup 19.24) लगति

(लक्ष्यति Nir 4.10) Kathās to h. to अभ्याभू (acc.) SBr

AitBr — आदध् P RV 7.1.21 to h. to anyone अस cl 2

अस्ति rarely A (gen) to h. well सम्पद्, सम्पद्यते

(in some forms also P) AV, etc. ११

to cause to h. समनुवृत् २ Caus समनुवर्तयति R.

about to h. 1 I प्रत्युपरिथेत mfn — शाश्वत

mf (ई) n MW.

anything that happens in gambling अक्षवृत्त mfn

as it h. यथोपपदम् ind Hir — यथाविदे RV 1.127,4,etc

as may happen यथोपपत्ति ind ĀśvŚr — यथासम्भद्

ind Kauś to be about to h. भवनीय mfn Kathās, भावितव्य

mf just as anything may h. यथोपपादम् ind SāṅkhBr, SāṅkhBr,

GrŚrS just as may h. to be at hand यथोपपन्न mfn MBh, Bhp

the state of being about to h. भाव्यता, भाव्यत्वम् KātyŚr

where any-thing may h. यथोपपादम् ind SāṅkhBr, GrŚrS.

happened adj 1 I संवृत्त

Kāv, Pañcat

— वृत्त

Apast,

R, etc — घटित W — आपतित .

1 II अभ्युदित — आगत Mn 2.152, MBh, etc — उत्थित

— उपगत — उपपन्न MBh, Yājñ, Ragh, etc — उपास्थित

— उपागत — जात TS, VS, etc — पतित Pañc, Śukas

— प्रत्युपास्थित MBh, Kāv, etc — प्रपन्न R — प्रवृत्त

VS, etc — प्रस्तुत W — मिलित Kāv — समापन्न

Hit (v. 1. समासन्न) — समारब्ध R — समुत्पन्न Mn, MBh,

etc.

not h. 1 I अवृत्त

Kathās .

h. more than ten days ago निर्देश AitBr,Mn,etc h.three days ago अहवृत्त Pāṇ 3.2.115,Pat h. two days agoअहवृत्त Pāṇ 3.2.115,Pat the having h. प्रवृत्तत्वम्Jaim it h. that जातम् (~~imper~~ impers. with double instr)Rājat 5.364 just as h. यथोपपन्ना MBh,BhP nothavingh. अनासादित 'the state of not having h. any time अभूतत्वम्Comm. on Kāvyaḍ what-ever has not h. अभूत according towhat has h. यथाभूतम् ind MBh,Lalit actually h. भूतf (आ) Yājñ,R,etc almost h. जातप्राय Sāh 3.195

anything that has really h. भूतार्थः Kāv, Var, etc as anything

h. यथावृत्त ifc, यथावृत्तम् ind MBh, R, etc as h.

यथावृत्तम् ind Kathās — ~~as h.~~ यथावृत्त ~~mf~~ R as has h.

यथासंस्कृतम् ind Mricch formerly h. पूर्वप्रवृत्त f (आ)

R — पूर्ववृत्त h.
M. long since चिरवृत्त R 1.4.6.

happening adj 1 I आपातिन् ifc Kathās.

1 II मिलत् Naish — सत् f (सती)

RV, etc.

not h. 1 II अवृत्ति .

h. at night नैश, नैसिक f (ई) Mn, Yājñ, MBh, Kāv, etc.

etc h. every month मासिकार्थवत् Vishn h. rarely

विरलमत MW h. to be departed प्रसङ्गप्रोचित

Das causing to happen उपपादक Sāh, उपपादन.

happening n 1 I आपातः Ragh, Sāh, etc — आपतनम्

Sāh — आपत्ति f — संवृत्ति f MW .

1 II उपपत्ति f MBh, BhP, Bhag, Ragh, etc — उपपादः

— पातः Prab, Kathās, Daśar — प्रवर्तनम् MBh, Hariv, etc

— समुपस्था W, समुपरथानम् W — सम्पातः

(ifc. f. आ) Kauś, MBh, etc.

the act of h. 1 II उपपद f.

happy adj 1 I सुखिन् MBh, Kāv, etc — आनन्दित

f (आ) Hariv, etc — आनन्दिन् Kathās

— भाग्यवत् Kāv, Pañcat — सुभग f (आ) RV, etc.

1III अदिति RV, VS — अयवत् Kir 5.20 — आनन्दथु

L — ऊर्ध्व ~~Bh~~ BhP — ऊर्ध्वस — ऊर्ध्वसित

Kathās — ऊर्ध्वस्य L — कंय, कंयु, कंय्य, कंय्यु, कंव, कम्भ

L, कन्त, कन्ति, कन्तु ॥ — कन्त, कन्ति, कन्तु

Pān 5.2.138 — कल्याण f (ई) (gana बद्धादि) RV 1

31.9, 3.53.6, TS, AV, SBR, Nir 2.3, MBh, R, कल्याणक f (ईका)

— कल्याणवत् L — कल्याणिन् — कृतपुण्य f (आ) R,

Mār̥kP — गताधि Das 1.103 — धन्य Mn, MBh, etc —

नर्मयुति W — निरस्तापद् Dhūrtas — निरुघ्नम् MBh, Kāv, etc

— निवृत्त Mn, MBh, Kāv, etc — निवृत्तिभूत Mālatīm —

पवित्रित Mear, Candak, BrahmaP — पुण्यभाज् (Kād), पुण्यभाजिन्

(Śatr) — पुण्यवत् Kathās, Hit — प्रख्यात W

— प्रयत्नस् L — प्रमुद् L — प्रमोदिन् W

— प्रशस्त RV, AśvGr, Mn, MBh, etc — प्रसादस्थ W —

प्रह्वन् Pāṇ 6.4.95, Sch — फुल्लदृष्टि, फुल्लनयन, फुल्लनेत्र W,

फुल्ललोचन — भगवत् RV, AV, GrS, BhP — भगिन् AV,

SBr, TBr, Srs — भद्र f (आ) RV, etc — भविक
 L — भावुक W — भूतिमत् MBh — भागवत् MBh, Hariv,
 BhP — मन्दयु RV — महीयु RV — रतवत् R —
 राद्ध Br, KauS — विपत्तिरहित W — विश्रुत L
 — शंयु Bhat-t — शंस्थ, शंस्था Pān 3.2.77, Sch —
 शम्ब L — शर्मन् W — शस्त Kathas — शात W
 — शिव f (आ) BhP — शिवगति W — शुभंयु L
 — शुभान्वित L — श्रीयुक्त, श्रीयुत W — x श्रील f
 (आ) (g सिध्मादि) Pāncar — स्त्रील W, श्रीर

— स्वःश्रयस L — सम Nalôd — समृद्धिन् MBh

— सम्मद W, ~~f~~ → सम्मादमय f (ई) Kathās

— ससम्पद Sis — ससम्पद W — सुख R, सुखिन्

— सुखभागिन R, सुखभाज VarBrS, सुखभुज

VarBrS — सुखसम्बन्धि (m.c for सुखसम्बन्धिन्) MBh —

सुखान्वित VarBrS — सुमनस्क Hcar — सुख

f (आ) Mn, MBh, etc — सीम्य f (ई) later आ once

in RV सीम्या) MW — स्वस्तिमत् RV, etc — स्वस्त्य

Kaus — हर्ष W — हर्षान्वित MBh —

हर्षित R, Hariv — हर्षीवत् RV, हर्षित RV, MBh

हृण

L, हृण्ट हृदय

W.

always h. सदाशिव MW to become h. एथ cl 1 एथते

(rarely एथति) RV, AV, VS, ŚBr, Mn.

to be h. 1 I मुद् cl 1 (Dhātup 2.15) मौदते (ep. मौदति)

RV, etc.

1 II ऊर्ज caus ऊर्जयते RV 10.37.11, VS, ĀsvŚr, ŚāṅkhŚr

कज cl 1 कजति — मद् caus मद्दयते, माद्दयते

RV, VS, Kaus.

to be ~~h~~ called h. प्रशस्य MBh to be h. गहीय Nom

महीयते RV, etc being in a h. frame of mind सुस्थितमनस्

MW to be made h. रञ्जनीय Kathās -- वर्धनीय

Inscr, MBh, Hariv bringing to a h. issue पारयिष्णु

RV, etc called h. शिवारथ्य MW desire of rendering h.

शेयस्कामता MBh disposed to be h. हर्षुल MBh, Rājat feel-

ing h. सुरथयित MBh, सुस्थमानस् R feeling very h.

सुसुरव f (आ) R forming a h. ass mblage भद्रकृत

RV greatly h. सुललित f (आ) ‡ W h. and fat (in

body) हृष्टपुष्टाङ्ग Hit h. and wellfed हृष्टपुष्ट

h. consequence शुभफलम् VarBrS a h. day पुण्याहम्

a h. disposition सुखिस्वभावः Hit h. for all future time

श्वौवसीय, श्वौवसीयस् MW a h. life सुजीवितम् R a h. lot

सुखभागः MW a h. man शीतकः W the h. one as hav-

ing a brother भगिनी the h. one नन्दि m MBh a h.

portion सुखभागः MW a h. result कुशलावसानता Mālatīm.

h. state 1 II अनमीवम् RV 10.14.11 — सद्गति ५

MBh, R, BhP, etc — सुखाधिष्ठानम् Divyāv .

having a h. mind सुखान्त MW in a h. mood

हृत्पुष्प MBh having h. pastures स्वस्तिगव्यूति MaitrS

internally h. अन्तःसुख looking h. फुल्लवदन W

प्रफुल्लवदन W made completely h. सम्प्रीणित MarkP

made h. समेयित MBh, R, BhP to make completely h. सम्प्री-

caus सम्प्रीणयति Pur, Hcat * सम्परिहृष caus सम्परिहृषयति

MBh.

to make h. I सुख cl 10.4 (Dhātup 35.75, 36.14) सुखयति,

सुखयति MBh, Kāv, etc.

उपनिमोडते

1 II उपनिमोड, ChUp मृड cl 6 (Dhātup

33.38) मृडयति, मृळयति

cl 9 मृडनाति (31.44), cl 10

मृडयति (मृळयति), मृडयते, मृण्डयति (?) 32.11 BhP

— रम् cl 1 P A MBh, Hariy, Śukas — वात cl 10 वातयति

— संवृध caus संवर्धयति MBh, Kāv, etc — समेध caus समेधयति

AsvGr̥, MBh, etc .

made h. अभिनन्दित making h. सुभगंकरण f (ई) AV

— प्रमृड् BhP — आनन्दिन — नन्दयितृ MW

making h. (esp. a family) नन्दक L — आनन्दनम् Hit

one who makes h. सुखयितृ m (gen.) Inscr other than h.

सुखेतर MW quite h. निष्केशकेश Bhartr quite h. in mind

सुनिर्वृत MBh rendered h. रमित Gīt sprung from a race

worthy of a h. fate सुवशाईकुल Kathās.

very h. 1 I सुसुखिन् R — — प्रहर्षित MBh, R.

1 II बहुशास्त्र MW.

to wish a person a h. day पुण्याहुम् (with वच

caus) (acc) wishing a person a h. day पुण्याहुवचनम्

Br, GrŚrS, MBh, etc.

to become h. 1 II सुमनाय Nom सुमनायते ङ भृशादि

to feel h. सुखाय Nom सुखायते DaŚ, Kād.

to make h. सुखा कृ, सुखाकरोति Pañ 5.4.63 to render h.

पवित्रय Nom पवित्रयति Kathās, Śatr, Pañcad.

happier adj 1 II भक्षतर

MBh, Hit.

four times h. ~~than~~ than चतुर्भक्षतर (comp I (instr)

MBh 7.2182.2194.2207.2449.

happily 1 I कुशलम् ind (in comp) gana विरूप ७२।दि

BhP स्वस्ति ind RV, ~~et~~ etc — सुखतम् ind R.

1 II भद्रतः ind AV — भद्रम्, भद्र्या ind RV, AV

शम् RV, etc — शिवाय, शिवेन, शिवेभिः — शुनम् ind RV,

AV.

happiness n 1 I सुखम् L — आनन्दः RV,AV,VS,R,

Ragh,etc — कल्याणम् — मङ्गलम् Mn,MBh,etc (also pl .

ifc.f आ) — भद्रम् RV,etc.

1 II अभ्युदयः Mn 3.254,R, & etc — अरिष्टम् MBh 4.2126

— आनन्दधु m Bhatt — आनन्दामृतम् NrisUp —

आनन्दि m L — उद्धः — उत्साहः Vet — उल्लासता —

उल्लासः Kathās, ~~Amr~~ Amar,etc — एधतु m.f RV 8.86.3.

AV, SBr,etc — एधस् n SāṅkhGr 5.1.8, MBh, एधा L —

कन्तव्यम् MaitrS 1.10.10 — कम् ChUp 4.10.5, Nir,etc —

कम् L — कल्लोलः L — काव्यम् L — कुशलम् TUp, .

Gaut, Āp, MBh, etc — ^{११}कौतुकम् BhP 1.17.26 — क्षेमः, क्षेमम्

(Ved only क्षेमः g अर्थर्थादि) RV, AV, VS, Mn, MBh, etc — ~~क्षेमम्~~

L — गति f MBh 3.17398 — गुरुप्रमोदः W — गौजा-

गरिकम् L — चित्तनिवृत्ति f Pañcat 1.6.1 (v.1.) —

जलापम् Naigh 3.6 (सुख) — तन्त्रम् W — दिष्टि f

MBh, Kāv, etc — नन्दः, नन्दाः m.pl AV, VS, etc — नन्दथु m L

— नन्दा L — प्रह्लादः MBh, R, Suśr — भगः RV, AV, Br, Yājñ, BhP

— भीवकम् L — भागधेयः Bhartri — भाग्यम्, भाग्यानि

n. pl (ifc. f आ) MBh, Kāv, etc — भाग्यवन्ता Sāh — भावुकम्

L — मद्म Pān 2.3.73 — मम् L — महीया RV, TS —

मुद् f RV, etc, मुद्ः f. pl — यौस ind RV (only in

शयोः and संययौश्च) — लक्ष्मी (ifc. mfn (इ) ^{पुण्या} with)

AV, etc, लक्ष्म्यः f. pl — वृद्धि f RV, etc — शर्मन्

n Yājñ, MBh, Kāv, etc — शस्तम् W — शातम् L — शान्ति

f MBh, R, etc — शिवः R 5.56.36 — शिवताति f Jatakam

— शुभम् Kauś, Kāv, Kathās — शैवम् W — श्रेयस n

KathUp, MBh, etc — श्रेयसम् — श्वः श्रेयसम् L — समदः

Hariv, Kathās, Sāh — सुखता, सुखत्वम् R, Kathās, Sarvad —

सुखितम् MW — सुखिता Śak, सुखित्वम्

(Vedāntas) — सुगति f MBh, Hariv, MarkP, etc — सुगमम्

Naigh 3.6 — सुदिनम् Naigh 3.6, सुखम् — सुम्नम् RV

— सुरथता R, सुस्थत्वम् MW — सुस्थितत्वम् 'Sis' —

^{११}सौख्यम् (1fc.f आ) Mn, MBh, etc — ^{११}सौभाग्यम् (1fc.f आ) RV

— सौभाग्यत्वम् RV — स्यून्म, स्यूम्नम् L — स्यूमकम्

Naigh 3.6 — स्योनम् Naigh 3.6, सुख — हर्षः KathUp, MBh,

etc — हर्षणम् MBh, R .

the act of causing h. सुखक्रिया

Dhātup being for

h. शम्भु mfn RV, AV, Br, ŚrS, शम्भु bestowing h. शीप्रद

mf (शी) n Pañcar.

causing h. 1 I सुखकर

mf (ई) n Nir, सुखकार

mfn MW, सुरवकारिन् mfn Sāy, सुरवकृत् mfn MBh —

सुरवकार mfn MW, सुरवकारिन् mfn Sāy, सुरवकृत् mfn MBh.

1 II अनूराध mfn AV — नादिकर mfn (with

gen.) MBh 2.740 — मङ्गकार mfn Pan 3.2.44, ~~Pan 2.8.44~~

मङ्गकर Pan 3.2.44 — शम्भु mfn RV, AV, Br, SrS, शम्भू

— शर्मकारिन् ^{शर्मकृत} (Dhūrtan), (BhP) mfn — शिवकर

mfn (ई) n W — सुरवकर mf (ई) n MW — सुरविन्

mfn MBh, Kāv, etc — सुरवौदक mfn Mn, MBh, etc — सौभाग्यफल

mfn Kum — हर्षकर mf (ई) n BhP.

complete h. निर्वृति f MBh, Kāv, etc conferring final

h. निष्प्रयत्नकर mfn W .

conferring h. 1 I मङ्गल्य mf (आ) n Kaus, Mn, MBh,

etc माङ्गल्य mfn MBh, Kāv, etc शुभावह mfn

VarBrS, Rājat .

1 II क्षेमकर mfn MBh 14.973, क्षेमकार mfn L

(Pan 3.2.44), क्षेमकर्मन् mfn BhP 2.6.5 शिवताति

mfn Mālatīm, शिवतातिक W स्वस्तिद mfn Śivag, स्वस्तिदा

mfn RV स्वस्तिमत mfn RV स्वस्तिवह, स्वस्तिवाह mfn.

consisting of h. 1 I सुखमय mf (ई m.c also आ)

n / Kāv, BhP — आनन्दमय mf (ई) n TUp, MāndUp,

Vedāntas, Kathās — आनन्दरूप mfn NrisUp.

1 II आनन्दामृतरूप mfn NrisUp.

consisting of nothing but h. etc मङ्गलमय mf (ई) n

Kād, Bhām desire for h. कुशलकामः * — मङ्गलोपेक्षा

SBr desire of attaining h. सुखवन्निष्ठा MW desiring

h. स्थूलमन्यु mfn Sāy — भूष्णु mfn Mn 4.135, (भाविष्णु)

भावितृ L) desirous of causing h. शैश्वकामता MBh

desirous of h. कुशलकाम mfn — शर्मिकाम mfn

Yājñ 3.328 destitute of h. सुखपरिहीन mfn VarBrS

endowed with h. शमङ्गलं mfn MW — शुभसंयुत mfn

mfn L existing for h. शम्भु mfn RV, AV, Br, SrS, शम्भु for

the sake of h. मङ्गलार्थम् ind MW future h. अनन्त्यम्

MBh, etc g. h. सुरतपद mfn MärkP granting h. शम्भु

mfn RV, ** AV, Br, SrS, शम्भु — पुण्यदुह mfn MBh greater h.

क्षेमतरम् Bhag 1.46 great h. महाभाग्यम् MW —

सौमित्रियम् Samskarak h. (esp. conjugal felicity)

सौभाग्यम् RV, etc h. of mind चित्तप्रसन्नता L,

चित्तप्रसादः KapS 6.31 the h. of tranquility शमसुखम्

Bhartr, शमसारथ्यम् Santis h. (personified as a son of

Dharma) हर्षः KathUp, MBh, etc h. (personified as the wife

Śrī-dhara i.e. Vishṇu) श्रिया Kāv, BhP BhP having h. सानन्द

mf (आ) n Kāv, Kathās having h. as a result सौभाग्यफल

mfn Kum indicating h. भाङ्ग्य mfn MBh, Kāv, etc in h.

and distress सुखेतरैषु SvetUp intoxicating (produced) by

h. सौभाग्यमदः Kum leading to h. नैःश्रयस mf (ई)

n Mn, MBh, नैःश्रयासिक Mn 12.88 made up of h. आनन्दमय

mf (ई) n TUp, MāndUp, Vendātas, Kathās a means of obtaining h.

शमपिपयः Kathās narrative of calamity leading finally

to h. अनुकूलम् (in poetry) one another's h. परस्पर-

हितम् R one who causes h. स्थानकृत mfn RV

one who has attained h. सुखप्राप्त mfn MW one who has

every h. समग्रसम्पद mfn Ragh one who has obtained h.

गतश्री mfn TS 2,7,TBr 2.1.8.1,AitBr,etc one whose essen-

-ce consists in h. आनन्दात्मन् mfn SBr perfect h. निर्वाणम्

MBh,Kāv,etc perpetual h. सदासुखम् R possessed of h.

शर्मित mfn W.

possessing h. 1 I सुखिन mfn MBh,Kāv,etc.

1 II शर्मिन् mfn MBh — ससम्पद mfn Śis.

19595

to produce h. हेट् (Vop हेट्) cl 9 हेट्जाति,

हेट्जाति Dhātup 21.60 promoting h. नन्दिवर्धन mfn

(with gen) MBh, BhP 'pure h.' one of the three attributes of

Atman or Brahman in the Vedānta philosophy आनन्दः, आनन्दम्

Vedāntas etc the supreme spirit (as consisting of pure h.)

आनन्दमयम् (scil. ब्रह्मन्) the way to h. मङ्गलमयम्

BhP to wish for the h. (of any one) एध caus एधयति

BhP, Kum 6.90, Bhatt worthy of h. मङ्गलमयम् mfn Pañcar

yielding h. पुण्यदुह mfn MBh.

'having the form of Hara' 1 I हररूपः L.

harangue 1 II वाचस्पत्यम् MW. — समयः (ifc. f आ) W

~~harass~~ harass vb 1 I विबाध्, विबाधते Kāv, Pur — परिपीड्,

परिपीडयति MBh, Kāv, etc.

1 II नाथ् ~~Dhatup~~ Dhatup — परिकृश only caus

परिकृशयति BhP — परिकृष् ^{परिकृषति, परिकृषते} ~~परिकृषति~~ MBh —

परिकृष् caus परिकृषयति R, BhP — परिकृश

only ind. p परिकृश R — प्रतप्, प्रतपति MBh, Kāv

— प्रतिपीड्, प्रतिपीडयति ^{प्रतिपीडयति} MBh, R — प्रथृष्, प्रथृषति,

प्रथृष्णीति R caus प्रथृषयति P, Kaushār, MBh, etc —

प्रपीड्, प्रपीडयति MBh, Kāv, etc — प्रमथ्, प्रमथति, प्रमथ्नाति

MBh, Kāv, etc, प्रमथ् caus प्रमाथयति MBh — बाध् cl1

बाधते ep. and m.c. also बाधति RV, etc — बाध् caus

बाधयति R, Bhatt — रुध् cl 7 (Dhātup 29.1) रुणद्धि, रुद्धे

(रुन्धति, रुन्धते Br, etc, रोधते MBh) R — रुध् caus

रोधयति (ep. also रोधयते, रुन्धयति) MBh, R — विधू

caus विधून्यति MBh, R, etc — विनिपीड् caus विनिपीडयति

MBh 6,3515 — व्यर्द, व्यर्दति — संतप्, संतपति

V, etc — सम्पीड्, सम्पीडयति MBh, Kāv, etc — सम्प्रमथ्

सम्प्रमन्थ, सम्प्रमथति, सम्प्रमन्थाति MBh — हृ

cl 1 हेठति, हेठते

Dhātup 8.13, 9.35, हेट्, हेट्.

1 III लुम्ब

cl 1 लुम्बति

Dhātup 11.37

cl 10 लुम्बयति

Dhātup 32.113

वृष

cl 1

(Dhātup 17.56) वर्षति

(ep.

also वर्षति and Ved वृषते) Dhātup .

to h. one's self दूवस्य Nom दूवस्यति.

to be harassed 1 III विक्ष cl 1 विक्षते Dhātup 16.2.

harassed adj 1 I परिक्लिष्ट MBh, R, etc — प्रमथित

MBh, Kāv, etc.

1 II पारिकर्षित R, BhP — प्रकृष्ट MW — प्रातप्त

MBh, Kāv, etc — निगृहीत W — निघृष्व TaittĀr, Sch —

निघृत R — विक्लिष्ट R — विधूनित W — व्यर्ण, व्यर्ण

— सबाध् TS, सबाधस् RV 5.10.6,

greatly h. सम्प्रपीडित MBh — सुतप्त Hit

internally h. अन्नस्तप्त much h. सुमर्दित MBh thoroughly h.

सुसम्प्रतप्त Kām.

to be h. 1 II निर्योक्तव्य Mb 8.136 (v.1. अभिर्योक्त)

पीडयितव्य

पीडनीय,

MBh

बाधितव्य

MBh

बाध्य

Kāv, Kathās, Puṣ, etc.

having h. 1 II बाधित्वा ~~in~~ MW.

harasser n 1 II प्रकर्षकः L बाध्यः Hariv

बाधितृ m MBh, Bālar, Prab यन्निन m R.

'harasser of Asuras' असुरादिनः MBh h. of enemies

अरिर्कर्षणः N.

19602

harassing adj 1 I प्रबाधिन् (ifc) Bālar — प्रमाधिन् MBh,

Kāv, etc.

1 II उपतपन् Kir — दूद L — प्रथर्षण (ifc)

MBh, प्रथर्षिन् Dharmasara — प्रमथन f(ई) MBh,

Hariv, R — प्रमाधिन् Mudr & बाधक f(इका) —

बाधन — मथन f(ई once आ)MBh, R, etc.

harassing enemies 1 II अमित्रकर्षण(MBh), अमित्रकर्षिन् (R)

— शत्रुमर्दिन Hariv — शत्रुकर्षिन् MBh, शत्रुकर्षण —

शत्रुबाधक MW, शत्रुबाधन TS — शत्रुतप MBh.

Harassing rivals सपत्नकर्षण RV.

being harassed बाध्य Kāv, Kathās, Pur, etc .

harassing n 1 II उन्मथनम् Kir — पीडनम् R, Kām,

Rājat — प्रतिपीडनम् Kām — विप्रथर्षः R — स्वदनम् (only L).

the act of harassing प्रकर्षणम् MW.

harassment

1 II

पीडितम्

MBh (v.1. पीडन)

19604

1

hartinger

1 1

पूरुषारः AV, etc

1

harbour

1 II

द्वयणः

Common. on RPrat.

1

harboring men (applied to Yama's heaven) 1 II

विशेषह

mfn

RV 1.35.6.

hard adj 1I कठिन — कठोर ॠ(आ) Pañcat, Sah,

BhP, Prab, etc — कर्कश ॠ(आ) Susr, Māricā, Bhartr,

etc — खर ॠ(आ) MBh, R, etc — क्रूर ॠ(आ) Susr,

Sak, Pañcat — दारुण ॠ(आ, once ३) Susr, MBh, Susr —

पतण ॠ(आ) MBh, Kāv, etc.

1II अरविस् RV, अरु RV 1.129.3 — अराधस्

RV & AV, अराय RV 8.61.11 (Nir 6.25) — आरि^{ग्ध} ॠ —

ककरवट L — कठर L — कदुर ॠ(आ) Vcān —

कर्कर ॠ(आ) Gīt, Mālatīm, Amar — कोकस L —

कोटक L — कोलक ॠ(आ) (Naigh 3.2) L — खकरवट

19606

L, Sch, ककरवट -- खरट L -- चुरु हु (आ) RV, MBh, etc.

^{११} डीव्य MW -- ग्रावन् L -- च्यन हु (आ) RV 1.8.3, Suśr,

etc -- जर हु (आ) Śāntis 4.13 & Śāh (v.l. जर) -- जर

Śāh 4. 9 ^{१२}/_६), जर -- दुर्भ म, MBh, Kāv, etc,

दुर्भक, दुर्भ म MBh 10.1168 -- दुःखच्छिन्न -- दुरद सि

19.106 -- दृढ (दृढ) RV, AV, ŚBh, MBh, etc -- दृढाङ्ग

हु (आ, ई) -- द्रैवतर कि 17.60 -- निर्भट L (v.l. निर्भट)

-- निर्दय हु (आ) MBh, Kāv, etc -- निर्दर -- निषथ व

-- निष्ठुर MBh, Kāv, etc -- निःस्पृश क -- पदु हु (पदु

७८ पद्वी) L -- पथिवाहक L -- पिब्दन सि -- प्रागाढ

L — मठर L — रक्षा ह (आ) MBh, Kāv, etc — वज्र

W — वाम ह (आ) Kāv, Pur — वामक ह (इका) KāIP

विभू or (ved) विभू ह (ऊ or वी) L — वीडित, वीबित

RV — वीडु, वीदु ह (द्वी) RV, VS — व्यायत R,

Kām, etc — इतिरा Pāṇ 5.3.102 — संहत MBh, Kāv,

etc — सार ह (आ) MBh, Kāv, etc — सारवत् MBh, R,

etc — स्थिर ह (आ) RV, etc .

Not hard I अकठोर — अकर्कश .

any h. labour श्रमकमेन् or 'ak (v.l.) become

h. विभूता Sāṅkhya becoming h. रत्नम्: (हृत् ह आ)

Rajat.

to be h. 1 II कृत् cl 1 कडुति — वज्र, उज्ज —

वीड- caus वीडयैत, वीडयैत RV 2.37.3, etc.

to be h. upon गले caus ग्लपयति, ग्लपयति ep

also ग्लपयति MBh, śak 3.14, Vikr. Varāha Sāh

to h. upon any one गले cl 1 ग्लायति (ep. also ग्लायते,

cl 2 ग्लायति MBh 3.13730.13.73657) (acc.) MBh

3.13730 a building constructed of h. substances

resembling bones एडुकः (एडुकम् L) MBh (एडुक

L) एडोकम् L exceedingly h. वज्रप्राय MW

h. articulation as applied to the h. consonants and
visarga अघोषः (in gr) h. as a rock शैलसार-

Ragh, Kusum h. h. as diamond वज्रमय- (इ) Kav.

Kathās, वज्रसारमय h. h. as the (इ) MBh, Kav, Kathās

h. consonants) अघोष h. effort as applied to

the h. consonants and visarga अघोषः (in gr)

h. Khadira सारस्वदिरः L the h. one वज्रः, वज्रम्

RV, etc h. penance दुष्करचर्या h. speech (?)

शुक्ल- Yājñ 1.33 h. to be दुर्लभ (with inf) MBh 3.

(728) दुर्लभक (with inf) दुर्लभ (with inf) MBh 12.11168

h. to be understood गहन ह (आ) (वृक्षुम्नादि) MBh,

R, etc ~~ह to ह~~ — विषम ह (आ) Gol, Kav h. to

be uttered) दुर्वच्य h. to traverse विषम ह (आ)

Mn, MBh, etc a h. word दुर्वच्यम् Pur h. words

वाग्दुक्तम् MBh h. work कर्मवाहुत्यम् h. work

of any kind (as in performing acts of bodily

mortification, religious exercises and austerity)

श्रमः (if ह आ) AV, etc having fruits with a

h. kind फलस्थि L having h. fruit वृक्षफलः L

it becomes h. काठिन्यं यानि made of h. wood

सारनामय ह (ई) Heat naturally h. प्रकृतिनिष्पूर

the not being h. आश्चर्यम् Sus a prefix

implying h. दुस् ind.

Very h. 1 I अतिकठोर

1II अतिजठर ह (आ) SiS 4.29 -- गुरुतर Mn

7. 9. 11, MBh, etc -- साधिष्ठ L, वृद्धतम साधीयरा

Das सुहृद AV.

very ह h. to bear अतिदुःसह to make h.

साधय Nom साधयति Vop.

to become h. 1 I कठिनोभू - कठोरिभू hica.

1 II स्थिरीभू, स्थिरीभवति R, Susr.

to be like Vajra-lepa i.e. as hi: as coment

वज्रलेपाय Nom वज्रलेपायत Sarvad.

19613

hard backed 1 I कठिनपृष्ठः, कठिनपृष्ठकः L.

1 II स्तूपपृष्ठः L.

harden vb 1 I कठिनय Nom कठिनयाति Viddh.

कठिनीक Car — घनीक W.

hardened adj 1 I कठिनीभूत — घनीकृत W.

1 II ग्रथित Susr 6.

the becoming hardened घनीभावः W having

the mud to. बद्धपंकवत् Hariv

19614

hardening n 1I स्थिरीकरणम् Cat — संहननम् Suśr

संघातः (rarely संघातम् inf t आ) Yājñ, Hariv,

Suśr, VarBrS.

1II ग्रन्थित्वम् Suśr

hardening of the flesh शर्करा (inf t आ) Suśr h.

of the wax of the ear कर्णगूणः Suśr, कर्णगूणकः.

1

harder adj 1I दृढतर .

1II साधीरग 1as .

19615

hardest 1 II साधिष्ठ mfn L.

1

hard-hearted 1 I कठोरचित्त mfn Śāring,

कठोरहृदय mfn Sāh.

hard-hearted man 1 II जुहुवानः L.

h. visible दुर्लक्ष्य mfn Ias, Kāyat — जनलजप्रदाय — 1

hardly 1I दुःखम् ind MBh, R, दुःखान्, दुःखेन —

कच्छण inste ind (in comp) Pāṇ 2.3.33, R, Suśr, etc,

कच्छान् abl ind MBh, R, etc दुस् ind

1II दुष्करं यद् (with indie and inf or pot and

inf - दुष्करं यदि (with indie and inf, or pot and inf)

— प्रयत्न (ibc) प्रयत्नान् ind — रत्नाकन, स्तोकात्

(in comp).

hardly conceivable दुर्विचिन्त्य mfn MBh

h. supporting life कच्छप्राण mfn MBh, R, Bhp

Sak.

h. visible दुर्लभ्य mfn Ia's, Rajat — प्रयत्नप्रेक्षणीय mfn

hardness 1I कठिनता, कठिनत्वम् Śāntis, Bhp, etc —

कठोरता, कठोरत्वम् — कर्कशत्वम् — दृढता, दृढत्वम्

1II कठिनम् W, कठिन्यम् Śāntis — कर्कश्यम्

Suśr, etc — कूर्चः, कूर्चम् L — खरटः L — गाढता

Kathās 90 — जठरत्वम् Vām 3.1.19 — दाढ्यम् Suśr,

Kām, Rajat — प्रगाढता, प्रगाढत्वम् MW — मठरः L —

रक्षः L — रौक्ष्यम् Yājñ, Suśr — शैली W — शैल्यम्

MW — सारत्वम् Śānkhya, MBh — स्ताब्धिः MW —

स्थिरता Suśr — स्थिरत्वम् Suśr — स्थैर्यम् Yājñ, MBh,

etc.

causing hardness स्थैर्यकर, स्थैर्यकृत mfn Sus.

great h. वज्रता, वज्रत्वम् mw h. (of an arrow)

सारवत्ता Ragh having the ^{h.} h. of adamant (said of

Abima वज्रगन्धता mfn MBh 1.4775 of the

same h. as कर्कश f (आ) (comp) Briceh.

hardship 1I कष्टम् R, Kathās, Pañcat, Sak, Hit —

कच्छः, कच्छम् RV 10.52.4, Nir, Ait Br, etc — परिबाध

'ak — परिक्षः MBh, Kav, etc, परिक्षम् L.

undergoing hardships कष्टमिति मfn Seh on

Pāṇ 6.2.47.

having a very hardy body तज्जैरु, तज्जैरहिन्

mfn MW.

hare 1I शशः RV, etc.

1II वृत्तः L — मृदुरामकः, मृदुरामन (A) m, मृदुरामवत्

(L) m — रामकर्णकः L — रामकर्णः L — रामारवू m

L — शूलिकः L — शूलिन् m Bhpr.

as large as a hare शशमान mf (इ) n w

bearer of h. — marks शशधरः kav belonging to a h.

शश mf n. Yājñ, car, शशक mf n. Hariv containing

a h. शशिन् m SvetUp, MBh, kav, etc disappearing

like a h. शशकुसुम् — Pan 6.2.145, sch the ear

of a h. शशकर्णः L h. — bearer. शशभृत् m. VarBr.

Sāh, Sāt, etc.

harc-marked 1 I शशाङ्कः Māh, Kāv, etc.

1 II शशत्वक्षणः Māh — शशलक्ष्मन् m Kathas, Sāh,

शशलक्ष्मन्: Kāv, Pāncat, etc.

h.-spotted शशविन्दु m W h.'s hair शशलक्ष्मन्

m L a h.'s horn शशशृङ्गम् Kull on Mm 8.53,

शशविषाण — शशशृङ्गम् kusum having a h.-marked

form शशशृङ्गमूर्ति m MW a (little) h. शशकः

AdbhBz, Māh, R, etc.

to become a h. शशीभू, शशीभवति Hariv.

19622

hare-eared 1 I शशकर्णः Anukr.

hare-eater 1 I शशादन्ः L.

hare-killer 1 I शशघातिन् (supra) m, शशघातकः.

(Bhp), शशघ्नः Var Br S.

19623

harem 1 II निशान्तम् Dharmas - भद्रका Gal.

योगसूत्रम् Say on RV 10.95.4.

Superintendent of the harem अन्तःपुरिकः a

woman in the h. अन्तःपुरिका

1

being like Hari 1 II हरिक mfn 9. अङ्गुल्यादि.

hater of H. हरिद्विष m L relating to H. हार

mfn BhP

the descendants of Harita 1 I हारीताः m pl VP.

H.'s law-book हारीतधर्मशास्त्रम् Cat.

harlot L I वैश्य MBh, Mn, etc (incomp also वैश्य

-- गणिका Mn 4, Yajñ 1.161, MBh 13, Mṛicch, etc -- वारामा

kuttanīm, वारवधू तु Siś, Kathās, वारवन्तिता Ratnāv,

Dhūrtan -- वारा MBh 6.5766, वारकन्यका Das, वासना

(ife) वारनारिका Kathās.

1II त्रिच्छरा Un 3.131 -- केनरा W -- कामिस्त्रा;

कामिस्त्रा L -- कौनरी L -- कुम्भदासी Hear -- कुम्भा L --

कुलकूर्णा Jal -- क्रीडानारी Hariv 8309 -- क्षुद्रा (Pit)

4.3.119) L -- गणेरु तु L -- गोलोमी L, वरयोषा --

ग्रामणी L -- दिग्ना L, दिग्नाभवा Bhp 5.3.6,

छिन्नरुहा - Susr 1.4, Bhpr 5.3.6 — दासरा L —

दासका L — दासी L, Sch — दाषिणी Un 2.105, Sch, L

— पणसुन्दरी (HPavic) पणसी (Mavicch) पणांगना L —

पण्योषित् f Mn, पण्यस्त्री Var, Kav, Rajat, पण्यविलासिनी

Kathās, पण्याङ्गना Bhartr, Kathās — परपुष्पा L —

पश्यन्ती L — पुंश्चली AV, etc, पुंश्चलू b VS — वन्दिशूला

Gal — वन्दाकी MBh, Kav, etc — बन्धुरा L — तर्बरी

L — भण्डहारिणी L — मुनिष्या L — भोग्या L — मञ्जिका

L — मसुरा, मसूरा L — रतायनी L — रूपाजीवा R

— तञ्जिका L — तञ्जिका L — तडना L, तडना;

जडवा, नडवा — वर्चगे W — वसूरा W — वारवाणि;

वारवाणी † — वैशयुवति † Bhar, वैशयोषित् † Hariv —

वैशवधू † Hariv, वैशवनिता Mudr — वैशकमिनी

Var BhS, वैशरस्त्री MBh — वैश्याजनः Si.S — शाक —

भञ्जिका L — शुण्डा L — शूला Vās, Kuttanīm —

साधारणस्त्री Sāh — समखीशिका L — स्तनद्वन्द्ववारिणी

MW.

the condition of a harlot वैश्वात्वम् Mricch, Sch

a h's son पुंश्चलीपुत्रः Mricch, पूश्चलीयः Rājast

the husband of a h. जायानुजीविन् m. L a kind of a

19627

h. महानगा Apdr, महानगो AV, etc महता-वनग्रीव

say on AitBr a man who ^{dwells} for a whole year

in a h.'s house रात्रकः L the son of a h. तावरीटः

(only L) — ग्रामणापुनः W — पौश्चलैशः T Pr

harlots 1 I वैश्याजनः Si's

the arts of harlots वैशिकम् R, VarBrS, Gaut,

Buddh belonging to h. पौश्चलीय mfn the chief

of a number of h. वारमुख्या MBh, R, etc a

Company of h. वैश्यागणः L going after h.

वैश्यागमनम् MW Knowledge concerning h.

पौञ्चलीयनिष्ठा Rajat a number of h. वैश्यावारः W

relating to h. पौञ्चलीय मण a sort of h.

वारसेवा W.

harlotry 1 I वैशिकम् R, Var. Br. S, Gaut, Buddh.

1 II ^{वै.} पौञ्चल्यम् Mn, Hariv.

harm vb 1 I हिंस cl 1.7. (Dhātup 29.17. 34.23)

हिंसति, हिंसास्ति (ved and ep also हिंसाते, हिंसते) RV, etc—

पीड् cl 10 or caus पीडयति ep. also पीडयते Dhātup

32. (II) मन्, मभ्, etc.

1 II आदभ् P RV — पराभू, पराभवति MBh, kāv,

etc — रिष् cl 1.4 (Dhātup 17, 43 and 26.20,

u. l.) रेषति, रिष्यति (ep. also रिष्यते) RV, AV,

Bhatt — रिष् caus रेषयति RV, AV, TBh, MBh

— विकलीकृ, विकलीकरोति ऽis, णि, etc — विक्षि,

विक्षिणाति ऽBh. — विहन् Intens MBh 7.2383 —

शुभ् ८८ 6 शुम्भति Dhātup 11.42 — शुम्भ् ८८ 1 शुम्भति

— स्पृश ८८ 6 (Dhātup 28.128) स्पृशति (m₂ also

स्पृशते) Kathās — हिंस caus or ८८ 10 (Dhātup 34.

23) हिंसयति MBh.

to seek to harm दुह् ८८ 4 दुह्यति (ep and
metr also दुह्यते) B₂, MBh, R, etc.

to wish to harm । II रिष् desid रिरिक्षति
(RV, रिरिषिषति, रिरिषिषति ८.६).

harm. | I दोषः rarely दोषम् Mn, MBh, Kāv,

etc — पीडा Mn, MBh, etc.

| II अतरोधः Sus'z — अत्राम् ind AV 2.25.1,

S'Br 2 — अशुभम् Sus'z, Var Br S, etc — दुष्कृता RV,

AV, VS — दुर्भूतम् AV, TBr — दुर्हृण RV — दौरितम्

S'Br — दुहृ RV, AV — द्रोहः Mn, MBh, R, etc —

धूर्ति RV — जापम् (यज् आ) AV, etc — रक्षसः RV

RV — विविध्या Mariv, Kāv, Kathās — विवरः, विवरम्

MārKP — शमलम् (Uṇ 1.111) AV, TS, Kāv, Kaus,

BHP — संरोधः MBh, Kām — हिंसितम् Pañcat.

absence of harm आनुशंसम् MBh, Mn, Ap —

आनुशंसम् MBh, Gaut 5.45 any great h. महाययः

MBh causing h. दोषकर mfn (इ)ञ, दोषकरिन्,

दोषकृत् mfn Var. 'coming to h.' राडुमः (राडुमम् &

अद्यच्छादि, ifc & आ) (with अनयेन) delighting in

doing h. हिंसारत mfn Mn 4.170, हिंसाकृच्चि mfn R

to do h. अद्य caus अद्यच्छाति MBh, etc — स्तूह, स्तूह

cl 6, स्तूहति Apast doing h. अद्यच्छात् mfn AV —

अद्यच्छात् mfn Meas doing h. to the embryo and

to the husband गर्भभर्तृदुह mfn Mn 5.90 free from

~~harm~~ निरुपाय mfn. MW — अपरुजा L great h.

बहुदोषः Mricch h. has been done कुक्षम् impress

Rājat 5.298 h. (to life) हिंसा mn, yājñ, MBh, etc

h. (to property) हिंसा mn, yājñ, MBh, etc intent

on doing h. हिंसात्मक mfn R, हिंसात्मन् mfn Bear

meditating harm कुहेणामन्, कुहेणाम् mfn RV 10,

134.2 (prob.) one whose subjects are protected

from h. निरुपाधिपालित - प्रकृतिक mfn. Inscr to

receive h. रिष् cl 1.4 (Dhātup 17.43 and 26.120

v. l.) रेक्षति, रिष्यति (ep. also रिष्यते) RV, etc seeing

no h. अयोधदाशिन mf Bear thinking no h.

अयोधदाशिन mf Bear wishing to do h. कुरस्य

mf AV 5.3.2, Āp Śr 6.21.1 - अयोधदाशिन mf

Kāśikh without h. विपीश ind. Ragh.

to wish to harm I II कु=हृ नाम Nam

कु=हृ नाम ते RV.

19635

one who has tried to harm । II दुष्ट म्

RV 5. 40. 7.

harmed adj । II पराभूत म३h, Rāv, etc —

विकलीकृत, विकलीभूत.

to be harmed । I हिंसितव्य AV.

deserving to be harmed अपकृत्य म॥car.

harming । II अभिहिंसनम् R — परिहृति ।

RV 8. 47. 6, (loc हता !) 9. 79. 2 — विरोधनम् R

— व्यतिक्रान्ति । ifc Sāh.

not harming । II अविलोपः (with gen) MBh

5. 3232.

the act of harming विहिंसनम् Bhp, विहिंसा MBh, R,

(with gen or ifc) — विहिंसता (with loc) MBh.

harming adj. I II ड़ोहिण - विहिंसक (with gun

or ifc) MBh, R, etc.

not harming I I अनपकारिण.

wishing to harm I II ड़ुष्टुङ्क Rajat 7.1267.

harmless adj । I अहिंसक Mn 5. 45, MBh, R —

अहिंस Kaus', Katyā, etc.

। II अद्यात्तिन् — अरशस् RV — नाकं कुद MBh 7.

2763 — निराबाध f (आ) MBh, Hariv — निकपत्रव

MBh, Rāv, etc — निकपहत Var — निर्विबन्ध Bālar

9. 53 — (as a word) निर्व्यतिक Bhp — निष्प्रयोजन

yājñ, Sch — न्यस्तदण्ड R — पापरहित Mit.

a harmless deer मुग्धमृगः Śāntis' h. (said of

weapons) शान्त MBh, R a class of demons who

cause h. madness देवग्रहः Suśr, MBh.

harmlessness. I I अहिंसा ch up, Nir, Mn, etc

— अनपेक्षारः.

from harmlessness आनुवंशिक ind.

harmony । I. एकतालः — सङ्गमः (सङ्गमम् ३

अध-सादि, यु० । आ) W — चतुरङ्गाता Rām — रागः

(यु० आ or इ) Bhar, Saṃgīt, Rājat, Pañcat, etc

। II अविरोधः yājñ 2. 186 etc — ऐक्यम् MBh,

Ragh, Sarvad, etc — संविति । L — संहननम् MBh —

संसा (यु० । आ) T Bh, Ś Bh, Kathak — संसाति ।

Ait Bh — संतानि m । RV — सम्मति । Āśv Śr, Prabh,

Mit — सम्मानिमन् m ३ दृढादि — सहचारः Bhāshāp,

Kusum — साम्मनस्यम् AV — साहित्यम् Prabh.

acting in harmony with सजोषसु mfn

(instr.) RV, AV, VS, T Bḥ, सजोष mfn RV, AV, VS.

being in harmony | I संराधयत् mfn AV.

being in harmony with | II सञ्जनस् mfn RV

1. 127. 11 — सजोषस् mfn (instr.) RV, AV, VS, T Bḥ,

सजोष mfn RV, AV, VS.

to be in harmony with संसा, संजानीते (loc,

accord. to Pāṇ 2.3.22, also instr or acc) RV,

AV, VS, ŚBḥ bringing into h. समाधि m W causing

h. संसपनम् AV h. of the purpose (with the thing)

अथैकत्वम् Jaim, अथैक्यम् Comm. on Nyāyam h.

with संज्ञानम् (loc or instr) RV, AV, VS, TS

in h. with अनुवादक, अनुवादिन mfn not being

out of h. with अविरोधिन् mfn gaut, etc not

in h. विसंगत mfn mw producing h. संज्ञान

mfn (इ) n AitBr.

harmonious adj. I सुनाय Samgīt - सुरवर

† (आ) Kāv, Kathās - संविदान RV, AV, ŚB, chUp.

I II विभक्त MBh, Kāv, etc - समाहित L

सज्जत † (आ) RV - स्वरसंपन्ना † (आ) ŚB.

harmoniously combined I II सुयुक्त mfn

harmonize vb | I संगम, संगच्छते (rarely

संगच्छति [only with an object]) R, Kathās,

Vedāntas.

to harmonize in opinion अन्वाप्य desid

अन्वाप्सति VP.

harmonizing to each other संगत म्भ्य du VS.

harmonizing with | I संवादिन् म्भ्य (gen or

comp) Kāvṛād.

| II प्रतिबद्ध (loc) Kum - सभरस म्भ्य (instr)

harness vb I संनहं pass संनत्यते MBh, Hariv.

~~harness~~ ^{वह} ^{I II} ^{उपायुज} RV 3. 35. 2 — यु el 2

(Dhātup 24. 23) योजति (Ved. युते and el 6 युनाति,

युवते, accord to Dhātup 31. 9 also el 9 युनाति,

युनीते) RV — युज caus योजयति (m. c. योजयते,

pass योजयते) Kauś, MBh, etc — संयुज caus

संयोजयति MBh, Kathās, MārkrP — संयुज,

संयुनक्ति, संयुज्ते MBh, R.

to harness (a chariot). युज el 7 (Dhātup 29. 7)

युनक्ति, युज्ते (cp. युजति, युजते, Ved. योजति, योजते)

RV, etc to h. horses युज el 7 (Dhātup 29. 7)

युनक्ति, युङ्ते (ep. युजति, युजते Ved. योजति, योजते)

RV, etc — नियुज caus नियोजयति Pañc, Hit to

h. to - उपयुज only (Pāṇ. 1.3.64) उपयुङ्ते (but also

rarely P) RV, AV 4.23.3, ŚBr 5 — प्रयुज, प्रयुङ्ते

(rarely प्रयुनक्ति) (loc) RV to tie to the pole of a

carriage i.e. to h. नियुज, नियुनक्ति, नियुङ्ते (with

धुरि) R.

to be harnessed । II युज pass युज्यते (ep.

युज्यति) RV, etc.

to wish to harness । II युज desid युजुक्षति.

harness. | I रोनाहः Das, Kathās — त्रयोत्तमम्

Divyāv.

| II भाउडम् (life of 3A) MBh, R.

furnished with harness (as a horse) मन्त्रिण

mfn Kātyāyana the part of a horse's h. from the

girth to the breast and the tail परिचलनानि न

pl TS together with the h. रज्जुमयं मन्त्रिण RV.

harnessed adj । I संनद्ध Ait Br.

। II प्रयुक्त MBh, R, etc -- युज (mostly ifc) RV,

etc -- योजित Bhp -- संसक्तुग MW -- सम्प्रयुक्त.

not harnessed । II अयुक्त RV 9.97.20, Shadv Br.

any animal harnessed to a carriage प्रयोग्यः

ChUp badly h. दुधुर RV 5.56.4 drawing (i.e.

h. to) the extremities of the axle-tree पाष्णिनाह

m पाष्णिनाहः equally h. समानयोजन RV h. by

prayer (said of Indra's horses) श्रद्धायुज RV

h. by prayer (i.e. bringing Indra in answer to

prayer ऋग्वेद RV h. during the recitation of

a verse of the Yajur-veda यजुर्मन्त्र Ait Br h. for

the first time (applied to a horse) पूर्ववाह

(पूर्ववाह) Br, Kāth, Āp Śr h. to मन्त्र (loc or

instr) AV, etc h. to (as a horse) आभिहित RV,

AV, ŚBr h. together सहयुज Nir 9.24 h. with

समासक (instr) R properly h. ऋतयुज RV that

which is h. योजनम् RV fit to be h. धूम having

h. नियुज्य ind R, Pur, etc - निश्रय only ind

निश्रय Nir 6.4.

harnesser - I II योजकः MBh, Bhp.

the harnesser of a chariot रथयोजक MBh

one who harnesses मोक्तर mfn MBh.

fit to be harnessed I II धुरंधर mfn MBh,

Pañc - धुरीण mfn L - धौरेय mfn (इ) n L.

harnessing । II योजनम् Pāṭya, Hariv.

the act of harnessing (of horses) योजः RV,

MBh the act of h. (a horse by the side of

another). 54 योजनम् Ait Br 5. 30.6 the h. of the

way horses हरियोजनम् RV.

harnessing horses । II अश्वयुजं मघ्न

RV5. 54. 2.

a harp with 100 strings । II वाजः TS,

Bṛ, ŚrS.

a sort of harpoon for catching fish । II

धीवरी Un, Sch.

harrow । I मतीकृ, मतीकरोति Ait Bṛ.

'to harrow after sowing' बीजाकृ, बीजाकरोति.

harrow n. I लोष्टद्वनः, लोष्टभञ्जनः,

लोष्टभेदनः, लोष्टभेदनम् L — मत्स्यम् TS, B२

निकषः Apast, निकस L.

I II कोटिशः L — कोटीशः, कोटिशम् L, कोटिश.

a harrow used for breaking clods लोष्टद्वनः,

लोष्टभेदनः L a kind of h. मादि, मादिका f Krishis

— विद्वन्ः Krishis.

19654

badly harrowed । I दुर्मलकृत mfn AitBr 3.38.

(a field) harrowed after sowing बीजाकृत

mfn w well h. सुमलकृत mfn AitBr.

harrowing । II मलय L...

harsh adj | I (lit. and metaph.) कर्करश्मि

† (आ) Sus'z, Mricch, Bhartṛ, etc — कर्करश्मि †

(आ) MBh, Kāv, etc — खर † (आ), MBh, R, etc

— परुष † (आ) Kathās — निष्ठुर MBh, Kāv, etc.

| II अमरसृण L — अलसल † (आ) Ratnâv —

अस्निग्ध — इत्वर † (ई) L — कठिन Kum, Amar,

etc — (as a word) कटुवा Naish 9.38 —

कषायान्वित W — कीटक L — (as sound) खरखर

Divyâv 36 — क्रूर † (आ) AV, TS 6, Mn, etc — खर

Uṇ — जरठ W — टुण्डक L — तीक्ष्ण † (आ) Mn 7.

140, MBh, R, Var BṛS — लृट् (आ) AV 3. 9. 3,

10. 85 & 87, AV 5. 18 †, 7. 113. 2 — ऋकण † (आ)

once †) Śīr, MBh, Śuśr — कुरुका — पट् †

(पट् or पट्ठी) MBh, Kāv, etc — परुक्षारम् ind

Kālid, Pañc — पारुषिक Divyāv — (as a tone)

अहो Prāk — लृट् TS, Āp Śr = रुक्ष — निरुक्ष

W — (as speech) निरुक्ष Var BṛS, Bhar —

रुक्ष † (आ) Gaut, Baudh, etc — सकटुक् MBh.

not harsh । E अपरुम् † (आ) — अनिष्टुर —

(music) निष्परुम् Divyāv.

I II अक्रुश्र् (अ॥) RV, etc — अक्रुश्र् 1 Up, etc,

— (अक्रुश्र्).

assailing with harsh language आक्रुश्रः (Nir,

Pāṇ. 6.2.158) Yājñ, Gaut, Āp etc to be h.

क्रुश्र् cl 10 क्रुश्र्गति (Vop. also क्रुश्र्गति) Dhātup

35.56 — क्रुश्र् cl 1 क्रुश्र्ति Dhātup 9.65 gentle and

h. मृदुतीक्ष्ण Mālav h. and contumacious speech

परुषम् MBH, Kāv, etc h. and rough language

क्रुश्र्निष्ठुरवादः Sus'r h. behaviour क्रुश्र्भावः Ratnāv.

harsh language I II परुषोक्तिः cl Kāv.

I II दुर्विभाषम् MBh 2. 2187 --- व्याधिक्षेपः MBh.

harsh (of sound) मठर L - (in rhet.) श्रुतिकटु

m Kpr, श्रुतिगुह्यम् h. sounding रुदारवर,

रुदारस्वरम् ind Mricch a h. - speaking man

सुगालः W.

harsh speech I I पुरुषवचनम् W.

I II आक्षेपः Bhp, etc - रोहि f L - श्रुतम् Yajñ

1.33.

harsh speech (personified as a daughter of

Krodha and Hinsa and sister and wife of Kali)

दुःखिता & BhP h. spoken परमवाच्य W h. (through

the use of crushing words) वाक्यवज्रविमम BhP

h. through wrath रोषकेश Das ~~stare~~ 'h.-voiced'

रत्नशतकः L h. word दुःखिताम् Be, TS, MBh, etc

h. worded परमाक्षर Kālid, Pañc 'mild and h.

qualities' मृदुपरमगुणौ m du Kāv not too h.

language. नातिवाच्यः MBh.

using h. language I परमोक्तिक L.

I II दुर्वचस R -- दुर्वचस R -- संश्लेषवाच्य MBh.

very harsh I परिकर्कश Jātakam -- सुनिष्ठुर
MBh.

19660 |

harsher adj. | I - чараше Pañe.

harshly adj । II भृश ibc भृशम्, ind

ChUp.

speaking harshly । I परमवचन Bharte

निष्ठुरभाषिन् Cāṇ — अप्रियवादिन् [Mn 9. 81]

अप्रियंवद [Yājñ 1. 73], † (आ).

treated harshly. कटु क्लित Ratnâv.

to act harshly । II दारुणाय Nem दारुणायते

Naish 1. 80.

harshness | I कर्कशत्वम् MBh, Kum - रुक्षता

(Kāv, etc) रुक्षत्वम् (Śāmk) — परुषत्वम् MW

नैषुयम् MBh, Kāv, Mit.

| II अकुरुणत्वम् — कटुदंता L — कटुता Hariv

— कठिनता, कठिनत्वम् Śāntis', Bhp, etc — क्रूरम्

AV, AitBr 1. 26, Mn 1. 29 etc — खर्मम् Vāsav 288

— दारुणम् MBh, दारुणता MBh, Var Br S — मरुः

L — रुक्षः L — रौक्ष्यम् MBh, Ragh — वैषम्यम्

R., Kathās, Sarvad.

harshness (esp. of language) वारुष्यम् AV, etc

harshness of sound दाकयम T Prāt 2.10 h.

of speech निपुणत्वम् Caurap, निपुणता मम, Kāv,

etc.

harvest n 1 II कृषि ऽ यज्ञे 1.215,

Dhūrtas — कृषिकलम् Megh 16 — कृषि ऽ Naish

6.100.

after barley - harvest (नूनयवम् ind g

तिष्ठद्वा bad h. (?) कुयवम् causing a bad h.

कुयव mfn RV h. time उदन्तः TBz 1.2.6.2

the product of a h. कृषिकलम् यज्ञे 2.158.

to haste away 1 II प्रहा, प्रिजिहीते RV.

to h. towards अह class, intens आराशते (Pāṇ 7.4.30)

Bhatt, Pat, Kās.

to hasten 1 I सलर, सलरते ṢBr, etc शीघ्राश

Nom शीघ्रायते MW.

1 II अक्षते cl 1 अक्षते L --- पुद् cl 1 Ā RV ---

१ (Dhātup 22.47 ep. also) द्रवति, द्रवते RV, AV, ṢBr, MBh

Kāv, etc पात caus पातयते RV 8.46.8 प्रपुद् caus

प्रचोदयते RV 8.24.13 रंह cl 1 (Dhātup 8.83) रंहति

(RV also रंहते) रंह caus रंहयति, रंहयते RV रद्

cl 1 (Dhātup 4.33) रक्षन्ते Bhatt: — रक्षिराग Nom P (only

P रक्षिरागत्) RV — वल् cl 1 (Dhātup 14.20) वलते

oftener वलति) Mcar, Sis — वाजरा Nom वाजराति, वाजराते

RV — शक्वरा Nom शक्वराति RV — सारज्य Nom

सारज्यराति RV — सृज्, सृजते RV — स्यन्द cl 1 (Dhātup

18.22) स्यन्दते (ep. and m. c also स्यन्दति) RV, etc.

समाभिद्वति
to h. against समाभिद्, (ep. also समाभिद्वते)

Nir, MBh, etc to h. away उत्सृ, उत्सरति AV 3.9.5, MBh —

निष्पतति

निष्पत्, RV, etc to h. by the side of another अनुपरापत्

AitBr to h. forth पर्शपत्, पर्शपतति MBh, R to h. forward

प्राक्ष, प्राक्षति, प्राक्षते — प्रलर, प्रलरते

MBh.

to h. near 1 I अभिपत् :

1 II अभिपु RV 4.58.8 — अभ्यानृत् TBr — आनृत्

P — आवी, आवैति RV — उपवी P — ए Intens

A RV 7.39.2 — एष, ईषति, ईषते — (for help) उपार

P RV 10.40.7.

to h. near to 1 I अभ्यापत् (acc without or with प्रति)

MBh, Kathās.

1 II आपु P RV 6.48.16 — आपु P RV 6.48.16.

to h. on हि cl 5 (Dhātup 27.11) हिनोति (Ved also

हिनुते, हिन्वति, हिन्वते) RV, AV, ŚBr, KatyŚr to h. out हसत्,

हसतति Hariv, R, Hit, etc to h. overmuch अतिलम्

to h. to आभि सम्पत् (acc.) MBh 7.7295, etc to h. to-

gether towards सम् सामंशति, समृणोति, समृण्वति, समृच्छति, समृच्छति

(also Ā for समृच्छति, समृच्छते Pan I.3.29) (acc or loc) RV, AV, ŚBr,

Kaus, Bhatt.

to h. towards 1 I प्रापत्, प्रापतति (loc) RV, etc

— समभिद्, समभिद्वति (ep. also समभिद्वते)

Nir, MBh, etc.

1 II अभिपू RV 4.58.8 — अभृञ्, अभृज्यते

(acc) RV 1.140.2 and 6.37.3 — आद्, आद्वाति

SBh, VS, AitBr, MBh — आधाव्, आधावति — आपत्, आपतति

RV, AV SBh, Hariv, Ragh, etc — अश्वरथ Nom

P RV 5.37.3 — आयु, आसरति RV, AV — उपपत्, उपपतति

RV, BhP — एण cl 1 एणति, एषते

RV 5.41.5, 66.3, 86.4 — एण् (आ + ईष्) ईषति, ईषते

— प्रतिपत्, प्रातिपतति MBh — प्रत्याभिधाव्, प्रत्या-

भिधावति R — प्रद्, प्रद्वाति (ep. also प्रद्वाते)

MBh, R — सम्पत्, सम्पतति AitBr, MBh, etc —

सम्प्रदाय BhP.

to cause to h. 1 I त्वर् caus त्वरयति AV 12.3.31, MBh,

etc संत्वर caus संत्वरयति MBh, R.

hastening adj 1 I संवरित MBh,R.

1 II इषण इषणिन् L एष RV

तूतुजान RV 1.6f, 8 and 10, तूतुजि RV 4.6f, 10, तूर in

comp Pān 6.4.20 तूर Pān 6.4.20 तीरयाण

Nir 5.15 द्रुतगति Das पुलकाकारिन् L

प्रजविन् Kād, Kathās (Pān 3.2.156) प्रतूर्ति RV, VS

रंहित Kaus रघु f (वी) RV राघि RV,

ययी वङ्ग RV सर्गितक्त, सर्गप्रतक्त RV

सारिन् MBh .

h. after honey मधुदः L h. after sweets मधुदः L

h. along with shouts and yells (said of the Maruts) मन्ददिग्धि

RV 6.87.1

h. down to Prisni i.e. the earth

पृश्निनिप्रापित

RV 7.18.10

h. near

अभिपातिन्

hx

आयिन्

TS 2.

4.7.1

h. onwards

प्रागधिन्

RV

h. near (to help)

RV 8.

: अरम्भ इष.

46.17

h. on

SBr

h. on before

प्रबोधधान

RV

h. out

निष्पातिष्यु MBh

h. through eager desire

लोभाभिपातिन्

MBh

h. through the air

रजस्तुर

RV

h. to an invo-

cation

इवन् रजस्तुर

RV.

h. towards 1 I अभिधावक Yājñ 2.234.

1 II उपपातिन् ifc — जग्मि (Pāṇ 3.2.

171) (acc or loc) RV.

hastening 1 II रंहणम् MW, रंहि f RV, AV, VS, ŚBr.

h. near अभिपातः Kād.

hastening away 1 II अवपुत्य Hariv 15340.

h. off अवपुत्य Hariv 15340.

hastily 1 I वरया instr. ind R, Suśr, Śak 6.2₃ —

सत्वरितम् ind R — वेगतः Kathās.

1 II तूरा f. instr MBh 2.72.10, BhP 2.7.37 —

लेखेण instr. ~~and~~ ind BhP 10.13.62 — प्रजवम् ind TS

— प्रवणे ind MBh — लघुक्रमम् ind Kathās —

सर्वरम्भम् ind Sarvad. ~~biting h. (?)~~

biting h. (?) तृपदंशिन AV 7.56.3.

Hastina-pura 1I नागाह्वम् L, नागाह्वयम् (with पुर) MBh

'the town called after elephants' i.e. Hastina-pura नागाह्वयम्

(with नगर) MBh.

hastiness 1 I संतरता, संतरलम्

MBh, Kāv, etc.

hasting adj 1 II अवेत RV 5.54.14 and AV 4.9.2.

hasty adj 1 I शिदिना Śikḥh, शीघ्र vs वेगवत

MBh, Kāv, etc हरित (Pāṇ 3.2.187) MBh, etc.

not h. 1 I अवर Yājñ, MBh.

hasty 1 II गृध्नु (Pāṇ 3.2.140) RV 1.70.11 and 162.20, TBr

2 तिग्म RV, etc वेगित MBh, Kāv, etc.

h. (said of running waters) अर्थेत् VS 10.3.

a broad-brimmed hat 1 II मूर्धकणी, मूर्धकपरी, मूर्धस्वालम

L.

a kind of h. स्वालम म Kād 5.1082, Hcar 7.

hatchet n 1 I पशु m — टङ्कः, टङ्कम् (L) Hariv

5009 ff, R 2.80.7, Mricch, etc.

1 II कुलिशः RV 1.32.5, 3.2.1, AV, MBh — खटः L —

द्वयणः (also द्वयनः) L — परश्वधः (ifc f आ) MBh,

परश्वध

Var, Kāv, etc / — पशु m Hariv, R — पश्वर्धः L, परश्वध

— प्रशस f AitBr — वृक्षभेदिन m L — वृक्षादनः

MBh — रतुणा mfnL, स्वधिति .

a golden h. कनकटङ्कः a h. for cutting wood टङ्कनी

Kaus a stone-cutters' h. शिलाकुट्टः, शिल्पकुट्टः L, शिलाभरः

hatching 1 I कुलायनिकायः.

the act of h. etc कुलायनिकायता.

hate vb ^{द्विष} | cl 2 ^{द्विषि} द्विषि, द्विषे (ep. also द्विषति, द्विषते)

RV, AV, ŚBr, Mn, MBh, Kāv, etc

— प्राद्विष, प्राद्विषि, प्राद्विषे

MBh, R.

1 II अभिदूह, अभिदूहति RV, etc, अभिदूह

desid Kathas.

2 अस्त (a Sautra root) अस्तीयते

Saddh —

वि | cl 1 चयते (Nir 4.25) R 1.167.8 and 190.5, 7.52.2

^{विद्विष}

— विद्विष, विद्विषि, Kātyśr, MBh, Hariv .

to h. each other अस्त (a Sautra root) ^{अस्तीयते} ŚBr

(mutually) विद्विष, विद्विषे AV, KathUp, GrŚrs.

hated adj 1 I विद्वत् Yājñ, Mn, MBh, etc.

1 II अक्षिगत MBh, etc — निःश्रेयसं f (अ) Kathās,

Pāñc — प्राविशत L — विद्वत् Mn, Yājñ, R — विद्वत्

Rājāt.

h, by Indra इन्द्रविद्वत् RV 9.73.5, MBh h. by men

लोकाविद्वत् Mn, Yājñ, R 'h. by ploughmen' कृषिविद्वत् L

he becomes h. दूष्यतां शप्ति Universally h. लोकाविद्वत्

Mn, Yājñ, R.

to be h. 1 I दूष्य, दूषणीय .

anything hateful विप्रियम MBh, Kāv, etc, विप्रियाणि n pl.

h. to 1 II द्विष mfn (ifc) Hariv — विद्व॥२॥

mfn (comp) Rājat — विरुद्ध mfn (comp) R, Kathās.

a means for making one's self h. विद्व॥२॥ MBh,

hater n 1 I प्रेक्षुः W.

1 II परिद्वेषः m RV -- विद्वेषणः MW.

a h. (generally ~~per~~ personified) अशस्ति f RV, AV, VS

h. of Bali बलिद्विष, बलिध्वंसिन् m L h. of Namuci नमुचिध्वंसः

(MBh), नमुचिद्विष (Sis), नमुचिध्वंस (MBh) m ,

नमुचिसूदनः.

one who hates 1 I प्रेक्षुः mfn MBh, Hariv, Susr प्रेक्षुः

mfn.

1 II विद्वेषणः MW -- विद्वेषुः mfn Kavyâd.

hating adj 1 I

MBh, Hariv, Susr, Kāv, etc

— द्विष

SBr, Mn, MBh, Kāv, etc, द्विष (ifc) Hariv.

1 II अशस् RV 2.34.1 and 4.4.15 — द्विषत

SBr, Mn,

MBh, etc — द्विषण — द्विषण Pān 3.2.61, Sch — विद्विष

MB, Kāv, etc, विद्विष W, विद्विषत BhP, विद्विषाण Gaut

— विद्विषक MBh — विद्विषिन् f (विद्विषिणी) MBh,

Kāv, etc.

hating a friend

मित्रद्विष

Pān, Sch, मित्रद्विषिन्

MBh h. another परद्विषिन् W h. Brāhmans बहुद्विष

Mn 3.154, Kull, बहुद्विषिन् MW h. deeply अनुशसिन, अनुशय-

वत् mfn h. one's husband पतिद्वेष f RV h. strongly

वीरुद्वेषसु, वीरुद्वेषसु mfn RV h. the god देवनिद

mfn RV देवनिद mf h. the non-worshippers

असचिद्वेष mfn (BRD, Gmn) RV 8.20.24 h. the Rishis असचिद्वेष

mfn RV 1.39.10 h. thee त्वानिद mfn RV 8.70.10 h. women

वनिताद्वेष m MBh.

causing to hate विद्वेषत mfn RV.

hating 1 II निद्रूपणम् MBh, Hariv.

the being hated

निद्रूपणम्

MBh, VarBrS.

hatred n 1 I द्वेषः SBr, Mn, MBh, etc — द्वेषः MBh, Kāv

etc.

1 II अनुशयः — दुर्मति f RV, VS, AV — द्विष f RV,

AV, etc — द्विषता (MW), द्विषत्वम् (Var) — द्विषणम्

MBh.

1 II विद्विषता MBh — विद्वेषः AV, etc — विद्वेषिता

Rājat — विरोधिता Kāv, Kathās, etc — विवृणुतम्

(ifc f आ) MBh, Hariv, Kathās, Rājat — साहसम् (ifc f आ)

L — हेडः, हेळः RV, AV, हेडजः, हेळजः L, हेडस्, हेळस्

RV, AV, VS.

to bear h. दुह cl 4 दुहति (ep. and metr. also दुहते

(absol) MBh, Hit ~~lx~~ cherishing h. विषहृदय Hit cherish-

ing long h. दीप्यद्वापेन MW to conceive h. against विद्वेषग्रह

(with loc) exciting h. विद्वेषणम् Gaut free from h.

द्वेषपरिमुक्ता Kārand h. against द्वेषणम् (gen or comp)

Susr, MBh h. of Brāhmans ब्रह्मद्वेषः Sinhâs h. of guests

अतिविद्वेषः h. of sacred knowledge ब्रह्मद्वेषः Sinhâs h. of

work कार्यप्रद्वेषः L a magical act performed to excite h.

विद्वेषणम् Cat a magical act used for exciting h. विद्वेषः

a magical formula used for exciting h.

Cat, विद्वेषकर्मन् विद्वेषः Cat, विद्वेषकर्मन् natural h.

स्वभावाद्दूषः L to show h. against दूष cl 2 दूषि, दूषे

(ep. also दूषति, दूषते) (acc. rarely dat. or gen) RV, AV,

SBr, Mn, MBh, Kāv, etc to show h. against उद्युध, उद्योधति

TāndyaBr to show one's h. against प्रदूष, प्रदूषि, प्रदूषे

(acc) MBh, R.

haughtily 1 I सरोपम् ind Mricch, Ratnāv.

1 II उजितम् ind Nāg.

प्रवृत्ति

haughtiness 1 I ~~प्रवृत्ति~~ f RV — अतिमति f RV 1.129.5

— ५ लोकः MBh, R, Pāncat, etc — अभिमानः — दर्पः Mn 8;

MBh, etc. — अतिमतिः

1 II अहंकारः R, etc — अहम्बुद्धि f MBh 13.5354, अह-

भावः, अहमतिः ५, अहममता BhP, अहममाभिमानः, अहमानः

(comm on SBr 14) — अवलपः BhP, Ragh, etc — आरोहः

Kathās — उच्चमनिः Naish — उद्धति f L — उन्नाहः

BhP — क्षेपः L — गर्वरः Un 2.123 — चित्तशमुहाति

f L — पुरुषकारः Pat — मानलम Mn — शौण्डियम

— शौण्डिरम BhP, शौण्डिरता Mn — शौण्डियम

MBh, R, Mricch — रत्त ० धत्वम Kathās.

freedom from h. ^{११} अनाद्यत्वम — Sāh g. h. ^{अतिमानिता} अतिमानिता

— अतिमानः •

haughty adj 1 I प्रदुष्ट MW — उल्लिखित.

1 II अनात — अभिक्नु RV 3.34.10 — अहंकृत

MBh 1.8252, etc — अहंशु (Pan 5.2.140) RV 1.167.7 — फलकट

— उदगा Prasannar — उदान्त Rājat — उदुम

— उद्धत — उद्धतमनस् R, उद्धतमनस्क L — उज्जह

MBh, BhP, Rājat — गर्वर Un 2.123 — गर्वित (g तारकादि)

R, Pat (with instr) Ragh 9.55, Sak 6.22₂₃ and 27₂₈, BrahmaP, etc —

गुरु f (वी) Pañcat — दुरार्धर्ष W — दुर्वर्ष W —

धृताशोक Rājat — प्रधाषित W — प्रावृद्ध MW — मदीदंग

f (आ) ‡ L — महामनस् ChUp, MBh — मानासत VarBrS —

शीटीर MBh, R — शीण्टीर

MBh, R, शीटीर, शीटीर

(as a lion) शीटीर BhP — सदी Hit — सदी R

सामग f (आ) 'Sis — साभिमान R, Kathās, Pañcat

सावलयम् Daś, Kāvyaḍ — सानितकार W — सांहृत Sinhās

सासिक Kāvyaḍ.

to become h. 1 I उल्लिख pass उल्लिख्यते Ragh 17.43.

to be h. 1 III ~~सर्व~~ सर्व cl 1 ~~सर्व~~ सर्वति Dhātup 15.73. ~~xx~~

to become h. गर्व ^{गर्वयते} cl 1. ~~P~~ ~~xx~~ 10 गर्वति, Dhātup to be h.

गर्व ^{गर्वयते} cl 1. P, 10 गर्व, ~~xx~~ गर्वति, Dhātup — शीटीर (also शीटीर)

prob. artificial) cl 1 P, Dhātup 9.1 h. with arrogance

मदोजित Rājat mild and h. मृदुप्रीट MM very h. अतिमानिन

— अतिदुर्धर्ष .

the haunch 1 II उत्सङ्गः MBh, R, Susr, Pāncat, etc — उपरथः,

उपरथम् — कौलः L.

haunches 1 II काञ्चीगुणरशानम् Kum 1.37, Vām 16.3,

काञ्चीपदम् L, (= काञ्चीगुणरशानम्).

haunches काञ्चीपदम् L, (= काञ्चीगुणरशानम्).

haunt 1 I प्रातिसंयः MBh.

haunt vb 1 II सेव् cl 1 सेवते (rarely सेवति) Mn, MBh,

etc.

have vb 1 I धृ cl 1 धरति, धरते (Dhātup 22.3) more

commonly धृ caus धारयति, धारयते RV, etc धा Ā RV,

Hariv, Kāv, Hit, etc.

1 II उद्धृ, उद्धृति, उद्धृते — भज cl 1 Ā

(rarely I) (acc Ved also gen) RV, etc लभ cl 1 Ā (Dhātup

23.6) लभते (ep. also लभति, लभते) Sāh, MārP — वहृ

cl 1 वहति, वहते Kāv, Pur, Rājat.

to ~~max~~ h. bodies विधृ caus विधारयति (rarely

विधारयते) (with वपुंषि) MBh.

1 II मल्ल cl 1 मल्लते Dhātup 14.23.

to h. done with i.e. to ~~xx~~ overcome निष् cl 3 विवेष्टि

(only RV, here and ep. also cl 1 नैषति) RV, SBr to h.

patience with any one — cl 1 — (Ved and ep. also

and exceptionally) (gen) Bhag to h. with

अमाकृ
one's self ((gana राक्षसादि ~~q-v~~) Ved, AV, SBr, etc Ved, AV,

SBr, etc to let anyone h. anything आभज् PA RV, AV,

AitBr, SBr, etc.

to want to h. 1 II भू desid बुभूषति, बुभूषते MBh, Hariv.

having 1 I आधानम्.

1 II उपगमः Sak 14 c — माहि f W.

the act of h. माहि m W.

having adj 1 I उपेत

MBh,R,Bhag,Hit,etc — धार

f (आ) ifc MBh,R,etc — धा f (आ) ifc — भूत .

1 II उपसंहित MBh — उपसृत BhP 4 — जुष

ifc Balar 4.17, 9.25, Sinhas, Introd 51, 15.4, Kuval — धा

— धाय, धायक Pan 7.3.33, Kas — धारण f (ई) (ifc

or with gen) TAr, MBh, Susr, BhP — धृक् (only nom sg)

(only ifc) — वाहिन् Kav, Kathas, Rajat — विधान f (ई)

MW — समापन्न Divyav — स्मत् ind (oft n in comp).

h. a Dishnya धिष्यन्त Srs 'h. Medas' मेदस्विन्

Sis, Susr ~~h. no distinguished mark on the body~~

L h. no regular derivation

h. Ric verses गृह्यत

Nir

h. the name pavaṅka पावकवत

h. the word ka कवत

TāṇḍyaBr.

the state of having 1 II कलना Balar.

to be had I I धातव्य म्फ.

easy to be had सूयचार म्फ. Ap Śr.

havoc 1 I विशसनः, विशसनम् MBh, R.

hawk n 1 I इयेनः RV, etc.

1 II आपतिकः Comm on Un 2.45 — कपोतारि m L —

वृणितैक्षणः L — कव्यादः L — कूरः L — खगातकः

L — ग्राहकः L — दातिपक्षिन् m, 1 दातिविहगः L —

नखदारणः L — पतद्भीरु m L — पक्षिन् m L — पदेकः

L — पिच्छवाणः L — पुङ्खः L — प्राजिकः VarBrS, Sch

— मारकः L — लम्नकर्णः L — विहंगाराति m — वैगिन्

m L — शशधातकः (Bhpr), शशदातिन् m(Sus^r),

शशध्वनः VarBrS — शशहन् f Car — शीङ्गय Das —

सत्काण्डः L — रथूलनीलः L.

'acting like a h.' इयेनकरणम् W the brown h. शशादनः

L वर्तुलाक्षः L coming from a h. etc इयेन mfn a

female h. इयेना, इयेनी L इयेनिका Ping, Sch, Ved a kind

of h. गोष्ठीचरः Gal महावीरः W the nature of a h.

सापण्यम् ^{११} Susr ^a the state of h. सापण्यम् ^{११} Susr hunting

with hawks इयेनम्पात (with मृगया f) one who lives by

selling h. इयेनजीविन m Mn 3.164.

hawk vb 1 II उत्कास , उत्कासते .

hawker n 1 I विवधिकः , नीवधिकः W.

a female h. नीवधिकी

Rājat. a h. who carries wares

to sell विवधिकः L.

a hawk-feeder 1 II ^९इयनचित्

m W.

hawking 1 I ^{९९}इयनम्पात

(with मृगया f).

a bundle of hay 1 II गारल + (गारलः L). L

to hazard (as a battle) 1 I पण cl 1 पणत

(ep. also पणति) MBh.

hazardous 1 I सांशानिक mfn Kām (v.1.).

'enveloped in haze' 1 I उपधूमिता (scil दिश)

Vasantarāja, T, उपधूपिता (scil दिश).

hazy 1 II नभरमय mf (ई) n RV, नभरवत mfn

RV, AV.

1

he 1 I तद् m RV, etc एन .

not h. असः (Pāṇ 6.1.132) Śis 1.69.

headⁿ 1 I शिरस n RV, etc — शिरस n (ifc) BHP

— शीर्षन् n RV, etc — मूर्ध्नि (ifc) = मूर्धन्.

1 II उत्तमाङ्गम् Mn, MBh, Bhag, Susr, Mricch, etc — एकाम्

T — ककुद् f RV 8.44.16, AV 6.86.3, T, SBr, ककुद्,

ककुद्म् AV 10.10.19, SBr, Ragh, etc — कम — कम L

— करङ्गः Kathās, Mālatīm — कूचः L — केनारः L —

केशभू f L — चरः MBh 1.155.38, Sch — चूडालम् L

(fig. applied to the) — जीवपुष्पः R 5.83.13 — पदार्थः

— पुण्ड्रः L — मण्डः, मण्डम् (ifc f आ) W — मस्तम्

मस्तकम्

Dhūrtas = मस्तक, मस्तकः, (Un 3.148, Sch) Mn, MBh, etc —

मस्तिकम् L — मुकुटः, मुकुटम् (ifc f आ) — मुखम्

(मुखः g अर्ध्यादि ifc f आ, ई) VS, Br, MBh, etc —

मुण्डकम् L — मा^{११}लि m Hariv, Kāv, Hit, etc — त्रिशङ्कम्

R, VarBr — शिरः MBh, Pāncat, etc, शिरस् — शीर्षकम्

BhP, Pāncar — शीर्षम् AV, etc — शैखरः (mostly ifc)

Rit, Caurap, Dhūrtas — स्तोमम् L.

along with the h. साशिरस् mfn Āpast, साशिरस्क

mfn Gobh any disease of the h. शिरैरोगः Susr any h. मुण्डम्

Kāv, Rājat.

at the h. 1 I शिररतः ind ~~GrS~~ GrS, Kav शीर्षतः

ind RV, AV, SBr मुरवतः ind RV, TS, Br, etc.

at the h. of 1 I अगम् mfn a हपरि ind (as a

separable preposition, with acc, loc, or gen) आदितः

ind.

1 II ^{१११} धारि mf (ई) n.

to be at the h. of 1 I अधिक (loc) MBh4.241 वृत्

(with मूर्ति) cl 1 वर्तते (rarely वर्तति).

1 III अतिष्ठा RV, AV.

'to be on a person's h.' शिरसि (loc) with रथा

the being a jewel worn on the h. पूडा मणिता Hariv 8789, Hcar 7.

being at the h. 1 I मुरोय mf (आ) n TS, etc आदा

ifc mfn AV 19.22.1, MBh.

1 II मुरनीय mf (ifc) मोलिन् mfn Kāv

शिरौतर्तिन् mfn W (fig) शीर्षण्य mfn (आ) n

Kāth, BhP.

being at the h. of 1 I धुर्य mf AV, MBh, etc.

1 II धूरगत mf ifc MBh पूराभू mf RV

शिरःश्रित mf (ifc) Śis' .

being at ~~the~~ the h. of a host वृन्दारक mf (अका, इका)

Nir, MBh, etc, वृन्दार mf L being everywhere at the h.

सर्वतीथुर mf Baudh.

being in the h. 1 I शिरश्चित mf Śiksh.

1 II मूर्धन्य mf Kaus', Kāv, Pur — शीर्षकरथ

mf W — शीर्षण्य mf (अ) n RV, etc.

being on the h. 1 I शिरःस्थ mf.

1 II मूर्धन्य mf Kaus', Kāv, Pur — शिरस्क mf MW

— शिरस्थ mf Pāṇi 6.1.61, Vārtt 2, Pat — शीर्षकरथ

mf W — शीर्षण्य mf (आ) n RV, etc.

belonging to h. chapters (adhikāra) अधिकारिक

mf (आ) n SāṅkhGr.

1 II मूर्धन्य mfn Kaus, Kāv, Dur — शिरस्क mfn MW

— शिरस्य mfn Pān 6.1.61, Vārtt, Pat, शीर्षण्य .

~~ब्रह्मण्य~~

borne on the h. शिरःस्थ mfn 'Brahma's h. '

ब्रह्मशिरः n MBh, R, Hariv (also ब्रह्मशिरः BhP) the

broad-edged h. of an arrow धारागाम् L carrying a h.-load

शीर्षभारिक mf (ई) n MBh cleansing the h. शिरविश्र-

-पन mfn Susr to come to a h. (as a boil etc) सम्पपन्

pass सम्प्रपद्यते Susr to cut off (a h.) पत caus

पातयति (ep. also पातयते) Hariv 'deer-h.' मृगान्तमाहुर्म

L deprived of the h. विमुख mf (आ) n Hariv disease

of the h. शङ्कः ~~Sk~~ Susr, SargS (like tetanus)

अनन्तवातः everything comprehended under any h. वर्गः

VarBrS to form a h.-ornament शिरभूषणाय Nom शिरभूष-

पायते Kavyad, Sch freed from a (foreign) h. विशिरम्

mfn MBh from ~~h~~ h. to foot अन्तम् ind SBr, TS, Gaut

आशिरवम् Naish from the h. शिरस्तः ind GrS, Kāv

शीर्षतः ind RV, AV, SBr from the h. of a bed शीर्षान्तात्

giving up the h. शिरःप्रदानम् Cat a great h. महानायकः

Inscr, Vas hair of the h. शिरःरुहं m L, शिरःरुहः (ifc f3T

MBh, Hariv, Kāv, etc the half h. अर्धशिरस n ĀpŚr having

over one's h. शिरःस्थ mfn Kāv having a black belly and

a black h. कृष्णोदरशिरस m Gal having a fine h. सुशिरस

mfn R, Hariv having a golden h. सुवर्णशिरस mfn MBh hav-

ing a h. सर्पशीर्षे mfn TS, TBr — शीर्षज्वत् mfn AV, TS,

ŚBr having a h. like a snake सर्पशीर्षे mfn Vas having

a h. of stone अश्ममूर्धे mfn AitBr having a h. shaped

like a half-moon (said of an arrow) शशाङ्कोर्ध्वमुख

mfn Ragh having a h. towards both ways उभयशिरस

mfn Hcat having a long h. दीर्घशिरः L having an anusht-

ubh verse at the h. अनुष्टुप्शिरस, अनुष्टुप्शिरस

(AitBr) mfn having an iron h. अशःशिरस mfn RV 8.

101.3 having a thousand heads and abdomens सहस्रशिरसौदर

mfn MBh having five hair-tufts on the head सारण

mf (ई) nL h. and breast ऊरुशिरस n Kaus the h.

and face शिरौमुखम् sg ĀsvGr h. in general मूर्धन m

Un 1.158) RV, etc the h. of an army वल्लभाग्रम् Hariv, R

having Prajā-pati as h. प्रजापतिमुख mfn ŚBr having Soma

at the h. सामप्रतीक mfn TBr having the h. anointed

मूर्धाभिषिक्त mfn MBh having the h. downwards अवशिखरस्

mfn Mn, MBh, etc having the h. of a deer मृगाख्य VarBr

having the h. of a horse अश्वमुख mf इ) n VarBrS hav-

ing the h. turned down अवशिखरस् mfn Kaus', अवशीर्षिक

mfn Suar having the h. turned downwards अवशीर्षिक

mf (पूर्ण) n SBr 4 having the h. turned towards the same

direction एकमूर्धन mf (द्वी) n AV 8.9.15 having the h.

well developed (one of the 80 minor marks of a Buddha)

सुपरिपूर्णतमाङ्गना Dharmas 84 having the Saman as h. सामशिखरस्

← mfn KaushUp having the tail and h. upraised

हृदयपुच्छ mfn BhP 10.13.40 'h.-bone' शिरौऽस्थि n L

'h.-born' मूर्धजा m pl MBh, Kāv, etc h.-composition

मुखवन्धनम् Chandom h.-composition मुखवन्धः MW

'h.-fever' मस्तकज्वरः BhP a h. ~~garden~~ gardner आरामाधिपतिः

Bhām h.-growing शिरौरुहं m L, शिरौरुहः (ifc f ३२) MBh,

Hariv, Kāv, etc h. (i.e. the highest) कूटः, कूटम्

BhP 2.9.19 a h. in law मार्गः Mn 8.3.9, etc h.-marrow

मस्तकस्नेहः L h. of प्रधानम् (ibc) the h. (of a

bed) शिरौऽधाम्न n Kād (v. l. शिरौभागं) the h. of a bed-

stead ^{११} शौरसम Car the h. of a caste महाजनः

(rarely महाजनाः m pl) MW the h. of a class शिरनाभाणि

m (ifc) BHP, Rajat शिरवा L.

the h. of a corporation 1 I गणामणी m L गणेशः

VarBr 8.8 गणाधिपति m Sis 9.27 .

the h. of a corpse शवशिरस n Mn 11.72 the h. of

a couch शीर्षिणी VarBrS, शीर्षिणम् ApSr ~~the~~ the h.

of a cow गोशीर्षम् W h. of a district गोपः L.

the h. of a family 1 II आभिजनः L कुलगुरु

m VP निधनः W यजमानः Pancat.

the h. of guild ^{कुलमित्रः} कुलमीजः, Gal the h. of a

mountain अदिमूर्धन m the h. of an animal पशुशिरस

n L, पशुशीर्षम् TS, etc ~~that~~ the h. of an assemblage गणनायकः

VarBrS 15.15 the h. of an assemblage of Rishis under the

Arhat Mahā-vīra गणाध्यक्ष, गणाधीशः, गणाधिपः

Jain — the h. of an assemblage of Rishis under the Arhat

Mahā-vīra गणधरः Jain ^{गणभृत्} ~~गणधरः~~ m Jain the h. of

an association following the same industry ^{शिल्पिन्} ~~शिल्पिन्~~ m Hariv,

Kāv, VarBrS, etc the h. ~~of~~ of an association following the same

trade घोषिन् m Hariv, Kav, ^{Var3rS, etc} ~~xxxxxx~~ the h. of an ox

नीचकिन् m L ~~xxx~~ — नैयिकम् L a h. of any other

than one's own creed तीर्थिकः Budddh, Jain, तीर्थिकः, तीर्थिकः Buddh

h. of a race वंशभूत m Mx MBh, Kathās the h. of a reli-

gious order आश्रमगुरु m a h. of a sect तीर्थकरः

Sarvad 4.6.9 the h. of a trade प्रामाणिक mf (ई) n W

h. of a village 1 II ग्रामसौरभ्य (?) Hit —

गृहपति m (Pan 6.2.18) Das 8.207, Mricch 2.14 .8, Sch ~~xxx~~

~~xxxx~~ — दलाटकः L — महत्तरः L.

a h. (of cattle) गुलिका Aryabh h. of hair

केशकलापः

Kathās 70.13

— कृम

L

a h. of legalprocedure व्यवहारपदम् Yājñ the h. of 10 villages ग्रामदशैराः

Mn 7.116 the h. of the Veda वेदशिरसु n ĀśvŚr the h. of

whom यन्मूर्धनि mfn MW.a h.-ornament 1 I शिरभूषणम्.1 II ^{११}मौलिमण्डनम् Pañcar — ^{११}मौल्याभरणम् BhPh h. produced शिरैजानि n pl Hariv — शिरजःL h. seizure शीर्षाक्ति f AV h.-sprinkling मूर्धाभिषेकःRājat h. to h. केशकेशी ind (Kās on Pañ 2.2.27, 5.4.127 and 6

3.137, Gaṇar 95, Scht Yājñ 2.283, MBh

heaviness of h. शिरोगौरवम्

Susr holding the h. downwards अथः शिरसः mfn hot

in the h. शिरस्तापिन m W to let the h. hang down (said of

an animal) द्ये cl 1 दशाशतिः (ep. also द्याशते)

cl 2 द्याति Car to place a person at the h. of प्राध्वे-कृ

with acc and gen .

to place at theh. 1 I पुरोधा, पुरोधन्तै RV, etc.

1 II अग्रतः - √ कृ --- अग्रपरिणी --- ^{११ ११} मात्मानिधा

'to put at theh.' अग्रसंख्याम् (~~xx~~ with caus of

समाकुरुह Ragh --- अग्रपरिणी presentation of

the h. शिरःक्रिया (1fc) R a kind of disease of the h.

उपशीर्षकम् SārṅgS not placed at theh. of अनधिकृत

mfn one who has only the h. left (as Rāhu) शीर्षानिशेपी -

कृत Bhartr one whose blood rised towards the h.

ऊर्ध्वरक्तिन mfn Bhpr on the h. अधिशिरस ind Kaus'

— मूर्धतः ind MaitrS,AV outof one's own h. स्वयेतसा

out of the h. शिरस्तः ind GrS, Kāv — मूर्धतः ind MaitrS,AV

a particular part of a horse's h. रन्ध्रा rarely रन्ध्रः

VarBrS, Sṭs a particular part of h. of a horse स्तुवः, स्तुवम्

L a particular part of theh. ऋङ्. कृष्णा m pl (NBD) AV 9.82

— (where a wound proves instantly fatal) अधिपति

m (in med.)

the part of an elephant's h. between the tusks

प्रतिमानम्

MBh, प्रतिमा L, प्रतिमः, प्रतिमानभागः L

placed at the h. पुरोधः, पुरोधस् m MBh, Kāv, etc

सम्प्रमुखित

mfn Lalit

(prob.) having the h. shaved like

Bṛihaspati

बृहस्पतिशिरसः

mfn Kauś

produced from the h.

कजः

L

produced in the h.

मस्तकौदभवः

L

producedon the h.

शिरसिजः (ifc f आ) Śis', Kād, Pañcat

protect-into the organs of sense, the h.

करणत्राणम्

L

putting theh. where the feet ought to be

पादौशीर्षतः कृत्वा

R

Siva's h.

शिवशिरः MW

sleeping with the h. erect

उत्कृष्ट

mfn L standing at the h. पुरःस्थात् mfn RV —

परमैष्ठिन mfn AV, etc the state of the h. of a family

कालपत्यम् R 7.59.2.38 f and 47 he stood at the very h.

of all उपर्युपरि, सर्वेषामतिष्ठत् washing them. काकः

L yellow h. पीतमुण्डः, पीतमस्तकः L a number of heads शिरःश्रेणि

mf m f MW.

head - ache । T शिरः पीडा W - शिरः दुःखम्

— शिरः वेदना (Ratnir) शीघ्रव्यथा (Pañcad) —

शिरः रुज्ज् । Sushr, Var. Bh. S, Kathas, शिरः रुज्जा MBh,

शिरः स्ति । Kathas, शिरः रोतेनता Kād.

। II मस्तकज्वरः BHP — मस्तकदुःखम् Vet —

शिरः स्थितः MBh, Sushr शिरः स्ति । Kathas.

fever with head - ache शिरोज्वरः MBh h. which

increases or diminishes according to the course

of the sun सूर्यवर्तः Sushr having h. शीघ्ररोगिन

mfn MBh a particular kind of h. भास्करवर्तः L

19730

producing h. इतिवृत्ति म् MBh suffering from

h. इतिवृत्ति म् TS violent h. विः ब्र तम्

Sus'as, Kathās, etc.

a head-band | I वेष्टनम् MBh, Ragh,

Kathās.

| II वेष्टनम् L — (prob.) वेष्ट. VS.

a kind of head-dress मकरिका Kād

कुत्तरः. ifc f आ Git 2.15, 4 a head band of

fine cloth. कुत्तरः 43: Hariv 7041.

head-dress । I शिरोवेष्टः, शिरोवेष्टनम् L.

furnished with a head-dress तिरिदिन् म्फ

AV 8.6.7 having a beautiful h. सुकुरीर म्फ

(3a) न VS 'having a bright h.' हिरिशिय म्फ

(Say) RV - दीप्तोष्णीष 'having all kinds of h.'

सर्वकेशिन् m Pat, L a kind of h. तिरिदिन् L a

kind of h. for women कुम्बः, कुम्बम् (पुं & आ)

AV 6.138.3, कुम्बकुरीरः Ap Sr कुरीरम् RV 10.85.

8, AV 6.138.3, Gop Br without a h. निरुष्णीष

म्फ Rājāt.

'Bṛihaspati - headed' बृहस्पतिशिरस् mf n

Kaus' burning headed (Agni) तपुमूधन mf n

equal - h. समानमूधन mf (दन्ती) n ParGr. 5 h.

पञ्चाशीष mf (आ) n MBh — पञ्चास्य mf n MBh,

Hariv — (also applied to Prajā-pati) पञ्चमुरा

mf (इ) n Kaush Up h. by cows. गो-अग्र mf (आ)

n, Pan 6.1.122, Kāv h. by प्रमुरा mf n (generally

etc. f आ) MBh, Kāv h. by Karna कर्णमुरा mf n

h. by Yudhi shthira धर्मराजपुरोगम mf n MW

oblique - h. जिह्मशिरस् mf n Ait Ār 3.2.4, 10,

19734

seven-headed I सप्तशीरस म्भ R —

सप्तशीर्ष म्भ MBh — सप्तशीर्षन् म्भ (ष्णी) न

RV. —

headland I II अनुपर्वतः Heat.

headless adj. I T आशिरस् MBh 9. 237, आशिरस्क

MBh 3. 15745 — अशीषिक 1 S, अशीषिन् AV 4. 1. 11,

AV, अशीषिक (gāṇa त्रीत्यादि), अशीषिन् Pāṇ 5. 2.

116, Kās.

I II अपमूर्धन् — अपशिरस्, अपशीषि, अपशीषिन् —

अमस्तक — विशिरस् MBh, Mahiv, विशिरस्क MBh,

विशीषिन् † (ष्णी) Bṛ, T Ār — व्यपमूर्धन् L.

a headless body कण्ड: Uttarar, Kathās (कण्डम्

L) — कण्डक: (only ifc) Kathās, कण्ड.

headlessness | I कबन्धता, कबन्धत्वम् ^{'sis'}

headlong | I अवाक्शिरस mfn Mn, MBh, etc.

| II अधोमुख mfn (आ [^{'sis'}] न इ) n, अधोवदन

mfn — अवाक् ind ĀśvGr, Raus, Mn 8.75

अवाचीनशीर्षेण mfn (षष्ठी) n SBh 4.

the king's headquarters | I रकन्धावारः

MBH, R, Kām, etc.

headstrong adj | II निरङ्कुग्रह W.

the headman of a village | II पि३.१३ः (only L) —

भोगिन m L

heal vb. I भिषज्य Nom भिषज्यति (४

कण्डूदि) RV, etc — साध caus साधयति Sus२.

I II अगद्य Nom अगद्यति (१०५५ कण्डूवादि)

— पच caus पचयति, पचयते Sus२ — भिषज only

3 २९ प२ भिषति RV 8. 68. 2 — भिषज्य Nom

भिषज्यति (४ कण्डूदि) RV 10. 131. 5 — व्यपोह ,

व्यपोहति ep. also व्यपोहते) Sus२ — संरुह ,

संरोहति TS, etc.

to heal (as a wound) रुह cl I (अ० २०.

19) रोहति (m.c. also रोहते, रुहति, रुहते) AV, RV, etc.,

Suśr 'to h. a wound' संष्टा (with ग्राम्) to

h. (diseases) अपाहं, अपाहति Suśr to h. over

(as a wound) उपरुहं, उपरोहति Suśr to h. up

(as a wound) प्ररुहं, प्ररोहति MBh (v.l.) 'a remedy

which causes a wound to h.' अकः शाण AV 2.3.3,

अकः शाण.

(esp.) to be healed सिध् cl 4 (Dhātup 26.83)

सिध्यति (ep. also सिध्यते) Suśr, Bhp निरुहं par

विरोध्यते very difficult to be h. सद्बुद्धि कित्स mfn

Bhp to cause to heal रुह caus रोह्यति, रोपयति,

19740

3

रोपयते AV, Kathas, Suśr to cause to heal over

उपरोह caus उपरोहयति Suśr.

healed adj. | I भिषज्यित ऽभ्र - सिद्ध्य

pañcat - रुद्ध R, Sus'r - संरुद्ध MBh, R.

~~| II संरुद्ध MBh, R~~

| II भेषजकृत चUP - विरोपित - संसिद्ध्य MBh,

Kathās - समारुद्ध Hariv - समुत्थित W.

having a healed wound संरुद्धव्रण R h. over

उपरुद्ध Sus'r h. up प्ररुद्ध R one whose wound is

h. विरोपितव्रण Das' one whose wounds are h.

रुद्धव्रण R to be h. साध्य Sus'r, MBh, Kathās.

healer n । I भिक्षु m RV, etc.

what heals संधानकरणी mf (इ) n W who

h. संधानकरणी mf (इ) n W.

healing adj. I भिषज RV, etc — भेषज

(इ) RV, AV, AitBr — संरोहण Sus'r.

I II जलाम RV 2.33, 7 and 7.35.6 — प्रशमन

MBh, Hariv, Sus'r — भिषज्म (आ) १२५५ — रोषण

(इ) Sus'r — विरोषण Śak — संधान Sus'r

संधानकृत् W, संधानकारिन् MBh, Vāgbh Vāgbh,

संधानकृत् Sus'r — संधानीय Car — समुत्थानम् (यु)

(आ) Mn, Yājñ.

all healing विश्वभेषज (इ) RV, VS, AV

'heating i.e. h. sores' ऋणद्विष MW h. (a wound)

विशेषतः h. sores व्रणविरोधण Śak (v.l. विशेषण)

h. well सुभिषज AV h. woe (Krishna) दुःखभेषज

† (इ) MBH 12.1624 more h. भिषक्तर AV most

h. भिषक्ताम possessed of h. medicines (Rudra)

जलाभेषज AV 1.43.4 and 8.29.5, AV 2.27.6 useful

for h. रोपणीय सुख to possess h. power भिषज्य

Nom भिषज्यति AV, etc causing to heal संरोपण

Ragh — विरोहण Śak (v.l. for विरोधण).

healing | T भिषज्या Sāṁkh Bh — साधनम्

(ife | आ) Suśr, MBh, etc — साधनम् (ife | आ)

Suśr, MBh, etc — संरोहणम् R — रोपणम् Suśr.

+ II अपनयनम् इच्छति | RV 10.97.9 — संरोहः

Suśr.

the act of healing ^{संधानकरणम्} W — निरोपणम् the

art of h. elephants (as N. of a work) ^{हस्तिवैद्यकम्}

a h. application (used for sores) रोपणम् Suśr

h. (as a wound) संधानम् Suśr h. efficacy

भेषज्यम् VS h. herbs इन्द्रधः | pl RV h. (of a

disease) सिद्धि + Yajñ the h. of a sore

श्रणविरोपणम् Dab.

the healing of a wound I श्रणसंरोहणम् R

श्रणरोहणम् MBh 13. 5189 — रोहणम् MBh.

healing power शेषजान्ता PañcavBr the h.

power of medicine शेषजनीयम् Sus'r means of

^{h.} healing a disease अवजयनम् Car a means of

h. a sore उत्सादनम् Car a medicine for h. रोहणी

AV a method of h. particular wounds

आध्यापनम् Sus'r skilled in the art of h.

19747

3

वैद्यः MBh, Kāv, etc suppression of an illness

i.e. h. निग्रहः Sus'r.

healing wounds inflicted by arrows | I

विशलयन्तरा mf (इ) न.

health | I. स्वास्थ्यम् MBh, Kāv, etc

आरोग्यम् MBh, R, Sus'r, Mn, Gaut, AP

अनामयम्.

II. अयक्ष्मताति f AV 4. 25. 5, अयक्ष्मत्वम्

ŚBh — अयक्ष्मम् VS — अरोगः Mit — अरोगता

Bhp'r, अरोगत्वम् R 7. 36. 16 — अरोगिता Mit, Vet

आरोग्यता R 2. 70. 7 — आयुश्च n RV, AV, TS, ŚBh,

Mn, MBh, Pañcat, etc — आरोग्यता R — उत्पात्नी L

उद्वाधता L — कल्यता, कल्यत्वम् Mit — कल्यम्

L — निराययः MBh — नैरुज्यम् Kull. on Mn 9. 237

— पाठवम् L — भद्रम् RV, etc — योसं ind RV (only

in शंयो: and शं च योवा च) — वयसं न RV, AV,

VS (often with वृहत्) — वातम् Kāv — सत्त्वम् L

— सुस्थता R, सुस्थत्वम् MW — सौख्यम् (हृत् आ)

Mn, MBh, etc — स्वस्थता Pañcat, HYag — स्वागतम्.

abode of health कृतयोगमन्दिरम् to be out of

h. व्याधा pass व्याधीमते chup bestowing h. व्याधा

mfn. RV, AV, TS better h. क्षेमणीयतरम् Divyâv.

causing health I II अयक्षम् म् (आ) न RV 9.

49. 1, VS, AV — निरामयं mfn MBh 12. 6569 —

वमस्कर म् (आ, इ) न.

enjoying excellent health आतिरवस्थ म्

'to enquire about any one's h.' सङ्कातमि प्रच्छ

'for health and well-being of body' पुष्यथमि

friendly enquiry after a person's h. कुशलप्रश्नः

वक्त्र MBh, Hit, Vet, BHP giving h. आरोग्य म्

L.

good health । II अनमीनिम् RV 10.14. II —

धातुसाम्भम् MW — लघुत्थानता Divyâv — विविक्तता

Sus'r -

to have good health अगद्य Nem अगद्यानि

(gana कण्डवादि) h. of body शरीरसम्पत्ति f MW

h. of mind मनःस्वास्थ्यम् Bear in h. नीरुज mfn

Hit, Sus'k, नीरुज mfn (आ) n MBh, R, etc in

good h. अनामयता instr ind vs not in good h.

अस्वस्थ mfn (आ) n, Mn 7.226, MBh, etc possessing

h. लयोधा mfn RV, AV, TS preserving h. लमरुता

mfn RV, VS — लयोनाध mfn VS producing h.

अमर-मकरा mfn (इ) n AV 19.2.5 the science of

h. आमुवेदः temple of h. कलमाणमन्दिरम् universal

19752

5

health (in a formula) विद्यायुस न TS, Sāṅkhya

wishing for h. आयुष्काम मय्य SBr, Kāty SBr,

AP etc.

to wish health 1 I आरोग्यम् Nom

2-I स्वस्ति ind!

healthful । II भिषज्य म् (आ) न Kath.

healthful water आरोग्याम्बु न Bhp2.

healthiness । I अरोगिता Nit, Vet.

healthy ^{adj} I (in body and mind) स्वस्थ

f (आ) Maitr Up, etc — अरोग f (आ) Mn, etc

— अनामय f (आ) — कुशलिन MBH, etc.

I II अगद RV, etc — अनह L = निरोग — अयश्म

f (आ) VS, AV — अरुज — अरोगिन L — अरोग्य

L — अलपातङ्ग, अलपानाध Rādhānā — आयुष्मात्

— ओरोग्य — ओरोग्यवात् L — कलय f (आ)

कुशल f (आ) (ganas सिद्धादि, श्रेण्यादि and

शमणादि) R, etc — कुशलवात् Rāthas 120.129 —

क्षेम्य f (आ) W — धन्य L — जीव f (आ) Car 8.6.

74 — निरामय MBh, R, Suśr, etc — निरुज MBh,

Heat — निज्वर L — निव्याधि MBh, Car —

निस्तन्द्र, निस्तन्द्रि, निस्तन्द्री R — निरोग Suśr, Pañc

— पटु † (पटु ७ पट्टी) L — प्रकृतिस्थ Yājñ, Rāv,

Var, Suśr (also प्रकृतिस्थित Var), प्रकृतिष्ठ Car

— युवन † (यूनी, युवाति, युवती) RV, etc — वारि

Sarvad — विगद † (आ) Śis' — विकृज Var BṛS,

निरुज विरुद्ध S — विरोग Hariv — शीतक † (इका)

L — सहारोग्य (?) L — सुस्थ † (आ) Mn, MBh,

etc — सुस्थिता † (आ) MBh, Rāv, etc — स्वच्छ

6 (आ) L.

to be healthy अरुण ए। अजति, अजते.

to make healthy । II निरुजिकु Heat.

heap n 1I राशि m RV, etc — चयः (Pāṇ 3.3.56,

Kāś, १ वृषादि) MBh, Hariv, etc — पुञ्जः (mostly ये ह

आ) MBh, Kāv, etc — संचयः (ये ह आ) Nir, MBh, etc —

समूहः (ये ह आ) AV, etc.

1II ओरोहः R — उच्चयः MBh, R, Daś, Śak, Śāh,

etc — उत्करः MBh, R, Kathās, etc — उपचारः — उपचिन्ति

ह MBh 3.15.144 — औधः (ये ह आ) MBh, BhP, Kathās,

etc — काण्डः, काण्डम् (ये ह आ or इ) Pāṇ 4.2.51,

Kāś — कूटः, कूटम् MBh, R, BhP — कूडा-Car, कूटकः,

कूटकम् L — रिवित्यः RV 6.28.2, (ये ŚBr 14.5.4.12

--- चित्ता L --- चित्ति & Prab 2.17 --- दलम् (दलः L)

L + धृषु m L --- निकरः MBh, Kāv, etc --- निवहः

Mh, MBh, etc --- निवहः --- निवहः (also निवहः m pl)

Var, Kāv, etc --- पलम् (in comp) MBh, Kāv, etc --- परलिका

Kāv --- पिच्छा Car --- पुङ्गः, पुङ्गम् L --- पालः L (गु. ज्वलादि)

--- प्रकरः MBh Kāv, etc --- प्रचयः (प्र. & आ Ritus, Rīyat)

Susir --- प्रमुखः L --- प्राग्भारः Bhartr, Prab, etc ---

भारिका Sīd --- गण्डवकम् MBh --- मुष्कः L --- वागकः L ---

वितानः वितानम् Kāv, VarBhS --- वृन्दम् Naigh, MBh,

etc --- वा RV, AV --- षण्ठः, षण्ठम् (often written as

खण्ड BhP - संक्षिप्तम् R - संख्यात W - गंहात

| Kav, Kathās, etc - संक्षिप्तः MBh Kav, etc - संख्यातः

(rarely संख्यातम् (etc | आ) TS, MBh, etc - संख्यातः |

MBh, Kav, etc - संक्षिप्तः | RV - गंहातः Kav, Kathās

- समाधानः W - समूहकः Apśr, Vācar - सम्पुञ्जः

Subh - सम्प्लवः Mn. MBh, etc - सान्द्रम् W - स्तौमः

Kav, Rajat - स्थूलम् W.

any heap स्तूपः Hcat any round h. पिण्डः (rarely

पिण्डम्) TS, ŚBr, etc an artificial h. (of grain, salt,

silver, gold etc presented to Brāhmanas) पर्वतः

belonging ^{to} a h. उक्तेय म् Pan 4.2.90 collected

into a h. resembling a heron कश्चित् TS 5, 5B, 5C,

Sulbas, etc consisting of a h. of wheat गोधूमसंचयन

Heat a dust h. पांसुकुलम् Tivyāṁ -- उपरति

f. Say on Tandyāṁ 1.6.5, अवकरः to gather into

a h. लोष्टे ८१ लोष्टे Dhātup 8.5 a h. (as a

measure) निचायः L 1.

a h. of ashes 1I भैस्मराशि m L -- भैस्मपुञ्जः

Mark P.

1 II भैस्मकूलः मञ्ज -- भैस्मचयः MW -- हस्तिमलः

W.

a h. of blossoms माषराशि m msh a h. of cares

विन्ताभरः. 'inhās a h. of corn राशि m L. a h. of

Tūva grass दूर्वाकाण्डम् Pān 4. 2. 51, Kās a h. of dust

पांसूधानः. Car — पांसूचामरः. (only L).

a h. of earth 1I मृच्चयः. Kātyā, Sch.

1II स्तूपः. MWB 504 — मृत्स्तामः. Varyogay, Sch.

a h. of excrement शकृद्वीति to Āpgr. a h. of fire

अग्निराशि m — अग्निचयः. R a h. of grain तण्डुलोवः

W.

a h. of grass 1 II तृणकाण्डम् पि. 4.2.51, Kas,

तृणकूटः, तृणकूटम् Var B & S, तृण्या, वृपाशादि — तृणविस्तरः

वरण्डः (Un 1.128).

a h. of jewels रत्ननिचयः MW a h. of precious

stones रत्नराशि m M & h, Sak, etc a h. of rays

रश्मिपुच्छः VP a h. of juice शालिकूटम् R a h. of rock

शिलानिचयः Var B & S a h. of sand पांसुसंचयः R —

पांसुध्यानः Car a h. of water ताराराशि m R 2.63.17

a little less h. (prob.) शूण्डि to Kath one h.

राकराशि to placed in a ~~h.~~ h. राशिगत mfn

MW relating to a h. उत्करीय mfn Pan 4.2.90

a enough h. स्थूला-क्षयः L. a sand-h. पानसुरवलः.

Katyā Śr, Sch seated on the h. कक्षस्थ mfn

standing in a h. राशिस्थ mfn Kathās with a h. of

fuel सममिश्रण mfn R.

in heaps 1I राशिः ind Sic — पुञ्जः ind

Mbh.

1II कूटः ind Mbh — वरूयः ind BhP

to become a heap 1I राशीभू, राशीभवति Megh.

become a h. राशीभूत mfn Megh.

to be heaped पुञ्जीकृत्य mfn Bhatt, Sch to be

h. together पुञ्जीभू mfn Kad, Hcar by heaping

पुञ्जीकृत्य ind Katyā, Sch changed into a heap

of ashes भस्मराशीकृत mfn R to form into a

h. राशीकृत, राशीकरोति, राशीकुरुत Kathas made

into a h. राशीकृत mfn R — पूगकृत mfn Pāṇ

6.2.46, Sch the making into a h. राशीकरणम्

Pāṇ 3.3.41, Sch turned into a h. of ashes

भस्मराशीकृत mfn R.

19765

heap vb 1 I पुञ्जय Nom पुञ्जयति Kad, Bālar.

1 II उपुञ्जय Nom उपुञ्जयति Comm. on KātyŚr, Kād

— कट् cl 10 कट्टयति Kṛishis — कूटी क Comm. on MBh

1.48.24 — संस्था caus संस्थापयति VarBṛs.

1 III कुड् cl 6 कुडति Dhātup 28.89 — मक्ष cl 1 P

Dhātup 27.12 (v.1) — व्रुड् cl 6 व्रुडति Dhātup 99-

ह्रीण् (also श्रीण्) cl 1 ह्रीणति Dhātup 13.15.

to heap round पर्यूह- , पर्यूहति, पर्यूहेत AV, VS, TS,

Br.

to h. together 1 I संचि, संचिनोति, संचिन्नुते ŚBṛ, ŚrS

— संकल, संकलयति Sudh — सम्पिण्ड, सम्पिण्डयति Māh.

1.11 परिसमूह, परिसमूहति, परिसमूहते ŚBh, ५.५.५ —

संक्षिप्, संक्षिपति, संक्षिपते Ragh — संदिह, संदोधि MW —

संनिवप, संनिवपति AitBh — समुपादा, समुपादते R.

1.11 डिप, डिम्प, डिम्भ ८१ 10 डिपयति, डिम्पयति,

डिम्भयति Dhātup 33.4 — पण्ड ८१ 10 पण्डयति Dhātup

32.130, Vok — पिह ८१ 1 पिहति Dhātup 9.7.4 —

पूण ८१ 10 पूणयति Dhātup 32.92 (2.1.1).

do h. up 1 I समुपचि, समुपचिनाति Nāg — समूह

Caus समूहयति Kauś — उपचि, उपचिनाति — संचि,

संघिनोति, संघिनुत - *caus*, *caus*.

1 II अभिसमूह PBr - उत्कृ, स्किरति Paṅh, R -

उद्दिह, उद्दिध TA 5.2.8 -- कृ. cl 6 किरति (Paṅ 7.1.

100) Kaṭh 28.4 -- चि cl 5 चिनोति, चिनुत AV, VS,

TS 5, Kaṭh, SBh -- चि caus चययति, चययति Dhātup

32.85 - निचि Only in deriv -- परिचि, परिचिनोति,

परिचिनुते RV, etc -- वप cl 1 (Dhātup 23.34) वपति,

वपति AV -- संगम्, संगच्छति (rarely Ā) Paṅ 1.3.75,

Sch. - संनिवप्, संनिवपति A:SBh -- समाक्षिप्, समाक्षिपति,

समाक्षिपते MBh -- समाचि, समाचिनोति, समाचिनुत MBh, Hariv,

19768

fan, sch

1 III लोष्ट् cl 1 लोष्टेन Dhātup 8.5 — स्तूप cl 4.10

स्तूपयति, स्तूपयति Dhātup 26.127.32.133.

to h. up and cover with (as with ashes) अभिसमूह(instr) TS, ऽBr to h. up for one's self संयम्,संयच्छते to h. up in a wrong way विचि लिचिनाति,विचिनुते ऽBr to h. up together समूहि, समुच्चिनाति,समुच्चिनुते MBh to be heaped up together उपवि-पाशउपचोयते — (as clouds) सम्पु, सम्प्लवते चह्लपto be heaped up पुल cl 1.6.10 पौलति, पुलति, पौलयति

Dhatup 20.11.32.61.

heaped adj 1 I पुञ्जीकृत Mahidh — पिण्डीकृत

MBh, Kav, etc, पिण्डीभूत VPrat — पिण्डित MBh, R — चित

RV 1.12.17.158.4, AV, etc.

1 II आचित Hariv 12085 - पुञ्जित, पुञ्जित Kav,

Rajat — राचित — राशिगत MW — संस्थित

संघट f (आ) AgP — समुपाचित W — सम्भूत Hariv.

the being heaped up संघटित्वम् Suśr consisting of

subblish h. together समुदापुरीष Śr, Katy Śr h.

like nectar अमृतचित MaitrS.

h. together 1 I एकराशिगत, एकराशिभूत —

सम्पादित R, Kathās — संकलित

1 II ^{aa} एकाग्रभूत — संक्षिप्त — संनिचित — समाक्षिप्त

MBh — समाचित MBh, Kāv, etc.

h. up 1 I राशीकृत P — उपचित

1 II उत्कीर्ण Ragh — उपोद्गः Śak III a — निचयिन्

Kāv — निदिग्ध L — परिचित Megh, Rajat, Bhī —

राशिस्थ Kathās — ^{स्था}संस्थापित MW — संगूढ W —

संचित .

h. up by Prajāpati प्रजापतिचित् Maitreya h. up

into the form of the bird Su-parṇa सुपर्णचित् VS.

19772

Be not h. up अचित a quantity h. together

एकशशि f to be h. चेतव्य Vop 26.3 to be h. up

उपचय to be h. (punya) चयनीय Vop 26.3.

heaping n. 1 II समभ्युच्चयः ApŚr.

the act of heaping उपाहः AV 3.24.7 . कहनम्

Krishis the act of h. together संचयनम् GuṇŚrS, Mn,

etc — संकलनम् W, संकलना h. earth उपकरणम्

Vishnu.

h. together 1 I समुच्चयनम् Pat — संचिति इ

Kar.

1 II परिस्तरः MBh, परिस्तरणम् AV, GuṇŚrS, etc —

पर्यहनम् KātyŚr — संक्षेपणम् L — संनिचयः MBh —

संनिवपनम् — समाचयनम् Pat on Pāṇ 3.1.19, Vārtt 3

— (of fires) संचयनः; Āpast.

h. up 1 I संचयनम् gṛ̥śśś, Mn, etc.

1 II निचयः — परिचयः. Kauś.

h. up together परिसमूहनम् — gṛ̥śśś, RHP, परिसमाहनम्

Kauś, Sch to raise by h. up स्थापणीकृ, स्थापणीकरोति

Hear to raise by h. स्थापय Nom स्थापयति ~~अच्~~

Arjav.

heaping up 1 II उत्थिर mfn (inf) Ragh 1.38,

Kum, etc — उत्थेयन्ति mfn VS

19775

hear vb 1 I. श्, cl 5 (Dhatup 2.44) शृणोति (ved

and ep also शृणुत RV, etc — आकर्ण्य Nem आकर्ण्यति R,

BhP, Sak, etc — निशम्, निशम्यति, निशम्यते (ep. also

निशम्यते) MBh, Kāv, etc.

1 II कैतय Nem कैतयाते Vop — अनुनिशम् BhP —

~~अभ~~ अभिश्रु Haviv 4583, BhP — अभिसंश्रु R — अवधू caus

अवधारयति MBh, etc — आश्रु, आशृणोति, आशृणुत — उपधू

caus उपधारयति Suśr, MBh, BhP — उपलभ्, उपलभ्यते —

उपश्रु, उपशृणोति RV, AV 12.4.27.20.27.1, SBh,

TāndyaBr, TBr, ChUp, MBh, etc — परिश्रु, परिशृणोति

R — श्रुतिश्च, श्रुतिशृणोति RV 1.25.20 — विनिश्रु (only ind

p विनिश्रुय) MBh — संलक्ष, संलक्षयति, संलक्षते MBh, Kav,

etc — संनिश्रु MBh, Kathas — समाकर्ण, समाकर्णयति

Pañcat, Kathas — समुपश्रु, समुपशृणोति (acc) MBh, R, Bhp

to drink in with ears i.e. to hear आपा, आपिबति

Bhp, Ragh to h. any one समुपश्रु, समुपशृणोति (gen)

MBh, R, Bhp to h. anything about श्रु. cl 5 (Dhātup

22.44 शृणोति (ved and ep also शृणुते) (acc) RV,

etc to h. anything from श्रु. cl 5 (Dhātup 22.44)

शृणोति (ved and ep also शृणुते) (abl. gen. instr

मुखान्, सकाशात्, RV, etc to h. anything from anyone

निबुध, निबोधति- (acc) (gen, rarely सकाशात्) to

h. distinctly विश्रु, विशृणोति Twp, Hariv, Bhp to h.

from संश्रु, संशृणोति, संशृणुत MBh, Kāv, etc — विशा,

विजानानि, विजानीते (gen) chup, MBh to h. from

anyone समुपश्रु, समुपशृणोति (abl) MBh, R, Bhp to

h. (from a teacher) श्रु cl 5 (Dhātup 22.44)

शृणोति, (ved and ep also शृणुत) ŚrS, MBh, etc

to h. repeatedly (esp. what is handed down in

the Veda) अनुश्रु cl 5 अनुशृणोति (prob) may be

i.e. the god h. us !' श्रौषत् ind quick to h.

श्रुत्कर्ण mfn RV, AV.

to be heard 1I श्रु pass श्रूयते (ep also श्रूयति)

Ṭiprat, Sak — कर्णपथम् आया Sak 232.11, कर्णपथम्

रप-इ Bhp 2.3.19 — कर्णे जा.

1II प्रश्रु A RV 5.87.3 — प्राहस (only P

pr. p प्रोहसत्) Kathās — भृ, भरते — विश्रु pass

विश्रूयते (ved also विशृणुते) RV, TBh, MBh, etc —

संश्रु pass संश्रूयते MBh — समुद्धा, रामुज्जिहीते

to be distinctly h. संश्रु, संश्रुणुते SankhBh to be

h. about श्रु pass श्रूयते (ep also श्रूयन्ति) (acc) RV,

etc to be h. (as sound) विभा, विभाति MBh to be

h. by श्रोत्रमार्गं गम् (with gen) — श्रवणपथागिशित्वं इ

(with gen) — श्रुतिपथं गम् (with gen) to be h.

from श्रु pass श्रूयते (ep also श्रूयन्ति) (gen abl or

मूखात्) RV, etc to be h. (from a teacher) श्रु

pass श्रूयते (ep also श्रूयन्ति) Pañcat to be h. of far

and wide विश्रु pass विश्रूयते (ved also विश्रुणुते)

RV, TBh, MBh, etc to come into the ears i.e. be

h. प्रविश (with कर्णयिः) it is h. श्रु impers श्रूयते

let it be h. श्रूयताम्

to cause to hear 1I श्रु caus श्रावयति (ep also

श्रावयते) MBh, Mn, etc.

1II आश्रु caus आश्रावयति — उपलभ् caus

उपलभ्ययति Pat on Vārtt 2 on Pāṇ 1.4.52 — ~~संश्रु~~

संश्रु caus संश्रावयति Yājñ.

to cause to be heard श्रु caus श्रावयति

(ep also श्रावयते) RV, etc — संश्रु caus संश्रावयति

Yājñ.

to cause to be h. everywhere विश्रु-cans-विश्रातयति

मिह, कāv, etc to like to hear श्रु desid श्रुष्यते

(Pāṇ 1.3.57 ep or m.c. also श्रुष्यति, pass

श्रुष्यते) (acc) RV, etc to wish to h. श्रु desid

श्रुष्यते (Pāṇ 1.3.57, ep or m.c. also श्रुष्यति,

pass श्रुष्यते) (acc) RV, etc — आश्रु desid

आश्रुष्यति .

heard 1 I adj श्रुत ŚBr, ChUp, MBh, etc.

1 II अवधारित Malav, etc — अवधृत MBh 13.3544 —

आश्रुत — उपलब्ध — उपश्रुत MBh, Hariv, BhP —

कणविबलीकृत — निशामित MBh, Hariv — परिश्रुत MBh,

R, Hariv — परिश्रुत R — निश्रुत RV, etc — श्रुति-

श्रुतिमागप्रविष्ट

मागगत, L — सूयमाण Vedântas.

abiding in what is heard (i.e. in transmitted knowledge or

tradition) श्रुतसद TS ~~h~~ anything h. श्रुतम् AV, etc anything

h. of कणपथातिथि Rājat as heard यथाश्रुतम् Mn, Pur, Kathās

as if h. ^{ind} श्रुततः h Gobh as if it were not h. ^{ind} अश्रुतवात् Rajat

attentively h. शोत्रपेय Megh, Kathas 'because it is so h.'

इति शब्दवात् corresponding to (what has been) h. यथाश्रुत

Kathās half h. अर्धश्रुत 'Venīs 'he has ~~has~~ h.' इति शब्द

h. about श्रुत ŚBr, ChUp, MBh, etc h. and forgotten श्रुतविस्मृत

~~Kathās~~ Kathās h. before श्रुतपूर्व f(आ) R, Kālid h. by

श्रुतिपथवात् (MBh) श्रुतिपथमाप्त (Rājat) (gen), श्रुतिपथायात्

Kathās h. by the gods देवश्रुत RV, VS h. of श्रुत ŚBr, ChUp

MBh, etc h. of far and wide विश्रुत RV, etc knowledge as h.

by holy men and transmitted from generation to generation श्रुतम्

AV, etc ~~not~~ h. from the teacher अश्रुतं Jain one who has h.

इष्टादि
श्रुतिन g. — श्रुतवान् Kāv, Hit — श्रुश्रुवान् (with two

acc) RV, R, Ragh, etc one who has h. anything श्रुतवान् (gen)

Hariv the state of never having been seen or h. before

अदृष्टाश्रुतपूर्वत्वम् that which has been h. (esp. from the beginning)

श्रुतम् AV, etc that which has been h. from the beginning

श्रुति X f AitBr, ŚrS, Mn, MBh, etc, IW 144 'that which is h.

श्रवणम्, श्रुति — श्रुत Harav well h. श्रुश्रुत Naish.

to be heard 1 I श्रोतव्यम् ŚBr, etc.

1 II अनुशोतय Susr — विज्ञेय Mn, R, VarBr — इक्ष्वा

R, Kathās — शवपीय ShadvBr, MBh, etc — शव्य MBh, Kāv,

etc — शवपीय MBh — शव्य R, Kathās, Sāh — इक्ष्वा RV

— शोत f(ई or आ) Kpr.

not to be heard 1 II अकपीय MBh.

to be heard from प्रत्याहम MBh unfit to be h. अशोतय Sah.

very unpleasant to be h. सुकुः शव्य Uttarar.

worth hearing 1 I शोत्रपेय Megh, Kathās — शोतय

SBr, etc.

1 II शवपीय ShadvBr, MBh, etc — शव्य MBh, Kāv, etc

— शांभ R, Kathas, Sāh.

hearing of 1 II अभिशक्त्य p MBh, 1.4427.

hearing उपश्रुत्य ^{ind} p AV 12.4.28, MBh, BhP, etc —

उपाकृत्य ^{ind} p BhP.

having heard आश्रामे ^{ind} p MBh, BhP, R, etc caused to be h.

शांभित
Hariv, R, BhP to be caused to hear शांभितं Sak not ^{to be} be-te

caused to hear anything असंश्रामं R to be caused to be heard

शांभितं VarBrS to be caused to be heard शांभितं

MārkP.

hearer n. 1 I श्रोतृ mfn (with acc, gen) RV, etc.

1 II उपश्रोतृ m RV 7.23.1, TS, SāṅkhŚr, Vait — श्रोतृ

m MBh, श्रोतृ mfn Sarvad — संश्रोतृ. Kāraṇḍ.

one who does not hear अश्रोतृ mfn ChUp, MaitrUp.

one who hears 1 I श्रोतृ mfn (with acc, or gen) RV, etc

1 II ग्रहीतृ mfn Bālar 2.48/49 — प्रतिपत्तृ mfn Sāh

— श्रोतृ m MBh.

hearing adj 1 I आकर्णिन् ifc Naish 1.28 — श्रुत्.

1 II शौवन् f(इन्) Vās — शौविन् Sarvad —

श्रुतितत्पर L — शौत् (prob) m — शौत्सुराति RV —

शौत् (with acc, gen) RV, etc — शौत्रदा ApŚr —

सकण् Vedāntas, Sinhās.

not hearing 1 I अश्रुवन् TS 7, Pañcat.

hearing from afar दीर्घश्रुत् RV 10.114.2 h. good things

भद्रश्रुत् AV h. invocations हवनश्रुत् RV, Sāṅkṣr h. pleasant

things भद्रश्रुत् AV h. well सुश्रुत् RV, AV, TBr — सुशिवस्

RV, Kāth, ĀśvGr 'h. with open mouth' व्यादाय (with सुश्रुत्) BhP

not liking to hear अक्षुण्णत् TS 7, Pañcat being heard श्रुतमनिवृत्त

Vedântas — दृश्यश्रोत्र्य willing to hear श्रोत्रमादिन Hariv

willingness to hear सुश्रुतस्मा RV.

desirous of hearing 1 I श्रुश्रुषु NrisUp, Bhag, etc.

1 II प्रतिपित्सु (acc) Gobh, Sch — श्रुश्रुषु MBh, Kāv.

not desirous of hearing 1 I अश्रुश्रुषु GopBr, Bhag, Hariv.

wishing to hear उपलिप्सु Das.

hearing n 1 I श्रुति f SBr, etc — आकषिणम् Kathās —

निशमनम् L.

1 II आश्रुति f VS — उपश्रुति f BhP — मृष (ifc)

MW — श्रवः MBh, Hariv — श्रोत्रः MW — श्रुतिपथः S1s,

श्रुतिमार्गः Kāv, Kathās — संश्रवः MBh, Mālatīm — संश्रोत्रः

(ifc) Kaus.

not hearing 1 I अश्रवणम् Vedāntas.

according to hearing आनुश्रव mfn BH BhP, आनुश्राविक,

आनुश्राविक M mfn accumulated by h. श्रोत्रचित् mfn SBr

acquiring knowledge by h. श्रवणम् Kām, Sarvad.

19791

the act of hearing 1 I श्रोत्रम SBr, Mn, MBh, etc —

श्रुतम् MundUp, Kāv, Kathās.

1 II श्रोत्रम् AV, etc — संश्रोत्रम् MBh, Suśr, Sarvad.

any matter ascertained by hearing श्रुताय MW the being out

of h. असंश्रवः 'by h.' श्रुतिमाग(1fc) श्रुतिमागेणि 'to come

within the range of hear h. श्रोत्रपदकीमुपमा consisting in h.

श्रोत्रमय mf(र्)n SBr destitute of h. श्रोत्रहीन mfn VarBrS,

श्रोत्रापेत mfn KaushUp devoid of h. श्रुतिवर्जित mfn L endowed

with (the power of) h. श्रोत्रवाल् mfn SBr hearing about

संश्रवणम् (1fc) Hariv h. (a prayer) अत्रिश्रवः RVxix125x104

RV 1.185.10 & 10.12.1 the h. of ~~the~~ only one sound एकश्रुति f

comm. on Pāṇ 1.2.33, comm. on Nyāyam the h. of the Veda वेदश्रुति

f R the h. the Purāṇa पुराणशिवणम् intent on h. the Veda

श्रुतितत्पर mfn L knowledge derived from h. शिवणम् MW

the lord of h. श्रोत्रपति m TUP M made an object of h. कणविषयी ^{कण}

mfn mere h. श्रुतमात्रम् Śrutab a method of h. शिवणविधि m

the moment for h. श्रोतव्यम् MBh, Kāv, etc obtaining good h. सुश्रुण

mfn RV on account of not h. i.e. not seeing anything ~~दृष्टि~~

declared in the sacred texts अश्रवणात् ^{ind}abl Lāty.

'organ of hearing' 1 I शिवणेन्द्रियम् W.

1 II श्रोत्रम् RV, etc — श्रोत्रोन्निमम् Susr.

out of hearing of असंश्रवणे loc (gen) Mn 2.203, असंश्रवणे

ind ĀśvŚr — असंश्रवणम् ind (with gen) VPrāt (v.1. असंश्रवणम्) the

path of h. श्रोत्रमार्गः Śis pleasant to the seat of h. श्रोत्रादयः सुख

mfn R power of h. श्रुति f. Kāv, VarBrS, Kathās.

the range of hearing 1 I कर्णगोचरः T — श्रोत्रपदवी Cat

— संश्रवणम् MBh, R, Car.

1 II आश्रुति f. Vā — उपश्रुति f. ŚBr, ŚaṅkhŚr.

receiving with the ear i.e. hearing प्रतिग्रहः Kathās श्रोत्रे

relating to the h. श्रोत mf (ई or आ) n W a rule of h. श्रवणविधिम् m

'sense of h.' श्रोत्रेन्द्रियम् W — श्रोत्रेन्द्रियम् Suśr within h.

संश्रवः (loc) — संश्रवणे n loc within h. of श्रोत्रे

(with gen) whose nature is h. श्रोत्रमय mf(ई)n SBr whose

organs of h. are unimpaired अनुपहतकुण्ड mf n Buddh whose

quality as h. श्रोत्रमय mf(ई)n SBr worth h. सुश्रव

mf n Pañcar making one's self heard सम्बुद्धि f KatySr, Pañ

1.2.33 causing to hear विश्रावणम् W causing to be heard

श्रावणम् MBh, Pañcat.

desire of hearing 1 I श्रुश्रूषणम् BhP.

desire to hear श्रुश्रूषा Kām. wish to h. श्रुश्रूषा Kām.

'hearkening' n 1 II प्रतिश्रवणम् Mn 2.195, Pāṇ 8.2.99, Kāś

hearing to hearkening to. प्रतिश्रवणम्.

hearsay n 1 II श्रुति f MBh, Kāv, etc.

to be known by hearsay श्रुते रथा from h. श्रुतात् h.

evidence उत्तरसंज्ञित mfn knowledge based only on h.

वात्तामानावबोधनम् Daś mere h. श्रुतमात्रम् Śrutab. succe-

ssive h. श्रोत्रपरम्परा Ratnāv.

19796

14

hearse n 1 II ch2:

L.

heart n 1 I हृदयम् (ifc f अ) RV, AV, TBr, MBh

चित्तम् TS 1, SvetUp 6.5, MBh etc (ifc f आ Pañcat)

चेतसः n VS 34.3, AV, Mn 9.12, MBh, etc (ifc KathUp, Mn, etc)

चेतः in comp — अन्तःकरणम् •

1 II अग्रमांसम् L — अन्तःप्रकृति f —

अन्तरम् — अन्तरात्मन् m MaitrS etc — अपिसः

Un — आन्तरम् Naish — आशयः Yājñ, R, Kathās, etc

— कन्तु m comm.on Un — करणम् W — (fig) गुरु

(ganas वृषादि and भिदादि) SvetUp 3.20, MBh 12, BhP 2.9.24 —

असः L — दग्ध f (Pañ 4.1.120 Pat) Un, Sch —

(met) युष्करम् MBh 5.1790 — बुक्क mf(आ, ई) n L

(आ f Mear) — बुक्क mfn L, बूरवन् n Col, बुक्क —

बुक्क n m L — बुक्काग्रमांसम् L — ब्रह्मपुरम् MāndUp

— भषत् (?) m W — भावः SvetUp, Mh, MBh, etc —

मनसम् (ifc with f आ) PārGr, MBh, etc — मन्त्रचरम् L —

महानिलम् W — मानसम् (ifc f आ) KathUp, MBh, Kāv, etc

etc — रजसान् m L, चित्तम् — लिङ्ग n Un 1.

37, Seh — वक्षःस्थलम् MW — वृक्का L, वृक्का — हार्दि

m AV, हार्दि n RV — हृत्पिण्डम् W.

abiding in the heart हृत्स्थ mfn Bhag agitating the h.

हृदयकम्पन mfn MBh agitation of the h. हृदयशोभः Venis all

the h. परमचेतसः n MW anguish of h. हृदयज्वरः Venis another h.

outside one's self' बहिष्कारहृदयम् MBh, Hariv, Kathās anything

as dear as h. बहिष्प्राणः R. anything near the h. बहिष्प्राणः R

arisen in the n. हृज्ज mfn L.

being in the heart (as wishes) 1 I हृदयस्थ mfn Pāncāt

— हृदि mfn Suparṇ, Saṃk, DhP — हृदिस्थ mfn ŚvetUp, Sus

etc, हृद्य mf(आ)n RV — चितस्थ mfn चितस्थित mfn W

— हृज्ज mfn MBh, R, etc.

19800

1 II गुहाशय mfn Ap, Mund Up, SvetUp, MBh 14, BhP

गुहाहित mfn KathUp — स्वान्तरथ mfn BHP

हृज्ज mfn L — हृदयेशय mfn R हृदय्य mf(आ)n

RV, AV.

being in the heart of all beings सर्वभूतगुहाशय mfn SvetUp

beneficial to the h. हृदि ल mfn L breaking of the h.

हृत्स्फोटः Kathās broken h. हृत्स्फोटः Kathās 'circle of the

16 tubular vessels' i.e. the h. षडधित्वदशानाडी चक्रम् MW

coming from the h. हृदयङ्गम mf(आ)n Bhatt concealed in

the h. मनोगत mfn MBh, Kāv, etc constantly in the h.

आत्मनित्य mfn MBh 1.6080 (= स्ववश comm) cutting the h.

अन्तरद mfn dear as one's own h. बहिष्परहृदयम् MBh, Hariv,

Kathās.

dear to the heart 1 I हृद्य mf(आ)n RV, TBr, BhP

— हृत्प्रिय mfn L .

1 II हृदय्य mf (आ)n BhP.

dwelling in the heart हृदयगत mfn VP — हृत्प्रतिष्ठ

mfn VS the entrance of the h. हृदद्वारम् AmritUp existing

in the h. मनोगत mfn MBh, Kāv, etc fixed in the h. भावस्थिर

mfn Sak from the h. ^{ind} हृत्तः RV giving h. to हृदंसनि mfn

(gen) RV going to the h. हृदयम् mfn Samskarak —

हृदयम् mfn BhagP gone to the h. हृदयम् mfn MBh, R, etc

having a delighted h. रत्नमानस mfn. Cat having a good h.

सुहृद् mfn AV having a h. रत्नानाम् mfn Kathās —

हृदयम् mfn Pāṇ 5.2.122, Vārtt 5, Pat — हृदयम् mfn

W having a h. of adamant वज्रसत्त्वः Dharmas 3 having a loving

h. सुहृद् mfn AV having a pure h. सुहृद् mfn Kathās,

Pañcar having taken h. संस्तम्भम् MBh, R h. and pericardium

हृदयोपशो m du TS (Sch) the heartartery मनावहा MBh

the h. (as between the breasts) सानानाम् W the h. (as seat

19803

of emotions) स्वान्तम् (ifc f आ) Kāv, Kathās, MārṅP the h.

(as the seat of feelings and emotions) हृद् n RV, etc.

'heart-born' 1 I मनसिजः Kāv, मनसिजमः Vikr.

1 II चित्तजः Daś 12.50, चित्तजन्मन् m Daś 8.136, Mālatīm

1.20, चित्तम् W — चित्तमोनि m Ragh 19.46 — भावजः W

— संकल्पजः BhP — स्वान्तजः Gīt — हृदयजः

BhP — विमनसु mfn Yājñ, MBh, etc.

the heart compared to a car. मनोरथः (ifc f आ) R the

h. compared to a flower. भावयुष्म VP the h. compared to a

lotus-flower हृत्पुष्पम्, हृत्पुष्करम् Up, हृत्पुष्पम् Bhag,

हृत्पद्मम् Kathās — हृदयपुण्डरीकम् Sarvad the h. conceived

of as a deer मनोमृगः Subh h. = disturbing हृदयोदङ्गः mfn MW

~~h. =~~ h. - dweller हृच्छयः MBh, BhP 'h. - furrow' हृत्क्षेत्रवः

(according to some also हृत्क्षेत्रवः) MBh — हृदयक्षेत्रवः MW h. -

impression हृदयक्षेत्रवः MW 'h. - knot' हृदयग्रन्थिम् Vedāntas

BhP h. - lord मद्योधिनाथः MW — चित्तनाथः Sis' 10.28

h. - mass हृत्पिण्डम् W 'h. - matter' मनोरथ (for मनोऽर्थ)

the h. of anything सारः, सारम् (ifc f आ) AitBr, etc the

h. of anything हृदयम् (ifc f आ) AV, etc 'h. - region'

हृदयस्थली Dharmas, हृदयस्थानम् L heart's content मनःसुखं

f MW — मनःसमृद्धि f BhP h.-seizure हृदग्रहः Car h.-joy

हृदयानन्दः h.'s-lord हृदयेशः Kāv, हृदयेश्वरः Kāv, Inscr

h.'s wish मनोवाञ्छा, मनोवाञ्छितम् MW ~~the~~ hurting the h. अन्तरद

mf n in every h. ^{ind} प्रतिहृदयम् BhP, Sch in one's h. ^{ind} अबहिर L BhP

knowing the h. आनस mf n MW knowing the h. of चित्तसं

mf n (gen) Ragh 10.57, Sāh 3.130 (चित्तसत्ताf abste) Subh

the lotus of head and h. शिरोहृत्कमलम् Kathās lying in the h.

हृदयेशय mf n R हृदिशय mf n MBh not pleasing to the h.

अहृदयस mf n ChUp not producing h. burn(on account of

being imperfectly digestēd) अविदाहिन mf n Car, Suśr

(to die) of a broken h. हृस्फोटम् ^{ind} Prab one who has subdued

his h. जितमनस mfn MaitrS 1.10.16 (Ath 10.10) on the h.

भावसमाहित mfn Mn 6.43 oppression of the h. हृदयपीडा Susr

— हृत्पीडनम्, हृत्पीडा Susr palpitation of the h. हृदयकम्पनम्

MW paralysis of the h. हृत्स्तम्भः Car a particular disease of

the h. हृदघटनम् Car a particular fleshy part of the h.

हृदयौपशः VS passing in the h. मनोगत mfn MBh, Kāv, etc

pleasing to the h. हृद्य mf(आ) n RV, TBr, BhP possessing a

h. सहृदय mf(आ) n Kāv Daśar, Sāh proceeding from the h.

उत्पन्न mf(आ) n L produced in the h. हृद्य mf(आ) n L

Ramachandra's h. रामहृदयम् 'the receptacle of blood' i.e. the

h. रक्ताशयः region of the h. as the seat of feelings and

sensations हृदयम् relating to the h. हृदि mfn Suparn,

Samk, BhP rooted in the h. भावस्थिरं mfn Sak seizure of the

h. हृदयग्रहः Car to set the h. on मन cl 8.4 (Dhātup 30.9,

25.67) मनुते, मन्यते (ep. also मन्यति) RV, etc to set the

h. upon प्रकु, प्रकरोति, प्रकुकते, प्रकुजोति, ^{प्रकुजते} etc (with मनस

or बुद्धिम्) Mn, MBh, R the small cavity of the h. शुक्रान्ध्रम् W

some organ near the h. पुरीतल m n spasm of the h. हृदयग्रहः

Car standing in the h. हृत्प्रतिष्ठ mfn VS. — हृत्प्र mfn Bhag

stirring the h. हृदयकम्पनम् MBh to take h. संस्तम्भ caus

संस्तम्भयति R — संस्तम्भ Ā (only Impv संस्तम्भस्व)

Nir 9.12 (in 4.1.115 (B) संस्तम्भ) — आश्वस,

आश्वसति, आश्वसते
आश्वसिति, — प्रोत्सहं, प्रोत्सहति Bhatt to take

possession of any one's h. चित्ते पदं कृ — हृदये

पदं कृ.

to take to heart 1 I हृदये कृ .

1 II पुरोक्षा, पुरोदधाति

RV, etc — मनीकृ,

मनीकरोति

Vop.

~~taking~~

ind

taking heart आश्वरस्य p MBh taking to h. मनसि कार.

Lalit throbbing of the h. हृदयकम्पनम् MW throb of the h.

हृदयकम्पः MW throwing the h. हृत्स्वस mfn RV to

be taken to h. ग्राह्यरूप mfn MBh 1.220.23 to the h.'s

content यथा मनसम् ind Āpast touching the h. हृदिरपृश

mfn RV, ~~ĀsvSr~~ ĀsvSr, BhP, हृदिरपृश mfn BhP tremor of the

h. हृदयकम्पः MW weakness of the h. हृदयकलमः Susr

— हृदयदौर्बल्यम् Bhag the whole h. संहृद n —

सर्वभानः (if f आ) R whose h. is ⁱⁿ sacrifice

यशहृदय mfn BhP winning the h. of हृदंसानि mfn (gen) RV

19810

with all one's h. ^{ind} सर्वहिदा । ^{RV} — सर्वप्राणेन, सर्वप्राणैः with all

the h. परमेण चेतसा — मनसा ^{अहृदय} without a h. ^{ind}

mfn SBr 14 with h. intent upon ^{हृदय} प्रसक्तधी, प्रसक्तः mfn (comp)

Var with h. occupied with ^{हृदय} प्रसक्तधी, प्रसक्तः mfn (comp) Var

With the h. ^{सहृदय} mf(आ)n TBr, Vikr 'dwelling in the

h.' हेतु-वाशयः ^{UaimUp} the lord of h. ^{हृत्पाति} m BhP.

19811

(lit and fig.)
heart-ache n 1 I हृदय-हृदय f BhP, हृदयः RV, Susr,

VarBrS etc — हृदयमाधि m Kshem.

1 II मनोज्वरः Bcar — मनोदुःखम् MW —

हृदयः AV, Paipp.

'hostile to heart-ache' हृदयवैरिन m L suffering

from h.-ache हृदयिन् mfn Susr.

heart-burning adj 1 I हृदयदाहिन Bhartr .

heart-burning n 1 I हृद्दाहः Car.

1 II हृद्विदाहः Car.

heart-disease n 1 I हृदयरोगः Pan 6.3.51.

suffering from a particular h.-disease हृदयोपकर्तिन् mfn

Car.

heart-felt

1 II

हृदय्य

mf(आ) n RV, AV.hearth n

1 I

वह्निस्थानम्

Kāty.

1 II

उपचाय्यः

Bhatt, L, उपचाय्यकः

— कुप्पु

fĀpGr

—

कुप्पु

fĀpGr

—

वह्नि चयः

Kāty.

upon the hearth

चुलीनस्तकम्

Pāncat

'h.-jewel'

हसनीमणि

19814

(to laugh) from the bottom of the heart i.e. heartily

भावगम्भीरम् ind BhP heartily attached भावरिनिग्ध mfn

Pancat right heartily महा, महिभिः..

heartiness n 1 I हृद्यता, हृद्यत्वम्

Suśr, Kām,

Jatakam.

heartless adj 1 I ३२०५६५५ mfn Pāncat.

heart-pain 1 I ६२५५५५ ६२५५५५ Car, Susr _____

६२५५५५ MBh, BhP.

heart-pang 1 I हृदयपङ्क्ति MBh.

adj

heart-piercing 1 I हृदयवेदिन ~~men~~ MW.

1 II हृदयच्छिद ~~men~~ MBh, R — हृदयान्विध ~~men~~ RV,

Bhatt.

19817

heart sore 1 I हृदयः, हृदयः L.

heart-sorrow 1 I हृदयः, हृदयः ~~Pāṇ~~ Pāṇ 4.3.51.

heart-splitting 1 II हृदयभेदनः

Hariv.

heart-stealer 1 I

मनोहर्तृ

m BhP..

'heart-stealing' 1 I मनोहर mf(आ or ई)n Mn,

MBh, etc.

heart-stricken । II शोणितहृदय mf(आ)n MW.

'heart-thief' 1 I हृत्तचोरः Vasav 376.

heart-throb 1 I हृत्तचयः L.

heart-withering 1 I

mfn MW.

consisting of heart-wood ! II लोकरामय mfn Susr 4.35.

heart-wound 1 I हृदव्रणः, हृदग्रन्थः L.

hearty adj 1 I हृदयिन्, हृदयिकं Pāṇ 5.2.122 Vārtt 5,

Pat.

1 II निर्व्यलीक

MBh — सहृदय f(आ) AV

हृदिवन् (Tār) हृद्वन् (VS).

19823

40

heart-withering adj ‡ I हृदयमशोषण MW.

